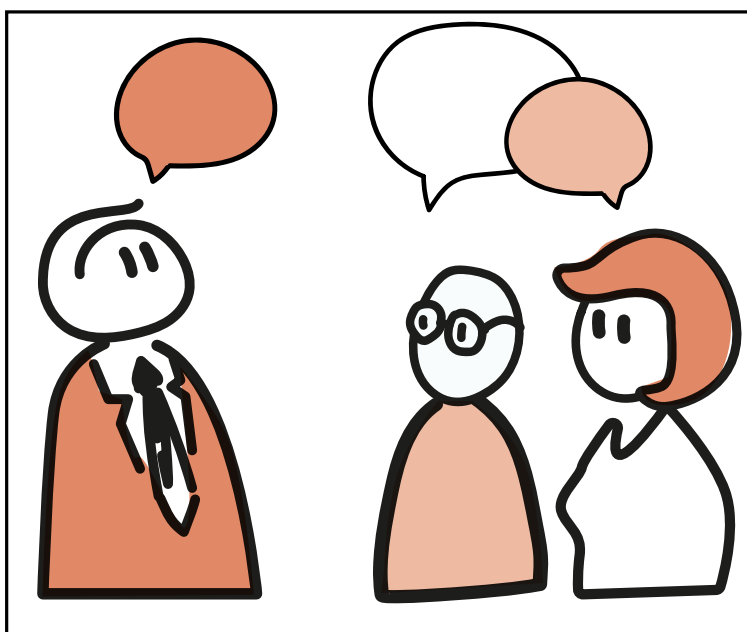
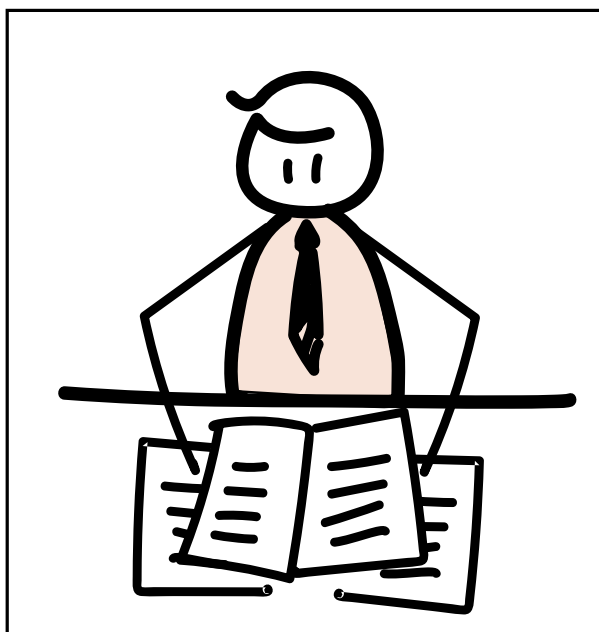

VADEMECUM
DLA DYREKTORÓW

JAK WSPIERAĆ NAUCZYCIELI W ORGANIZACJI I MONITOROWANIU SAMODZIELNEGO UCZENIA SIĘ UCZNIÓW?

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

IBE

INSTYTUT
BADAŃ
EDUKACYJNYCH

Spis treści

Wstęp	4
Rozdział 1	
Jaki jest zakres obowiązków dyrekcji, na który wskazuje rozporządzenie o pracach domowych?	6
1.1 Co mówi prawo oświatowe o pracach domowych w klasach I–III oraz IV–VIII?	6
1.2. Jak zadawać pracę domową po zmianie rozporządzenia?	10
1.3 Jakie są zadania dyrekcji w związku z wprowadzeniem nowego rozporządzenia?	12
Rozdział 2	
Jak dyrekcje mogą wspierać nauczycieli i nauczycielki w kształceniu umiejętności samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic?	20
2.1 Dlaczego dyrekcja powinna wspierać nauczycieli i nauczycielki w rozwijaniu warsztatu pracy?	20
2.2. Jakich umiejętności potrzebuje nauczyciel, by wspierać samodzielne uczenie się uczniów – pomysły na działania dyrekcji	21
Rozdział 3	
Jak sprawować nadzór pedagogiczny nad realizacją rozporządzenia o pracach domowych?	41
3.1. Przykładowe plany nadzoru pedagogicznego skupiające się na wspieraniu samodzielności uczniów i uczennic	41
3.2. Przykłady działań dyrekcji wspierających rozwój umiejętności nauczycieli i nauczycielek w zakresie wspierania samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic	43
SCENARIUSZ 1	47
SCENARIUSZ 2	50
KARTA OBSERWACJI LEKCJI	56
Materiał pomocniczy służący ocenie poszczególnych obszarów	58
Kwestionariusz ankiety	66
Scenariusz wywiadu grupowego	71

Rozdział 4

Jak wspierać współpracę nauczycieli i nauczycielek w kształceniu samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic?..... 73

4.1 Dlaczego współpraca nauczycieli jest ważna? 73

4.2 Jak wzmacniać współpracę nauczycieli i nauczycielek w kształceniu samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic? 74

4.3 Jak zorganizować odrabianie prac domowych uczniów i uczennic na terenie szkoły? 79

Rozdział 5

Jak rozmawiać z rodzicami/opiekunami o wsparciu uczniów w samodzielnym uczeniu się w domu? 83

5.1. Jaka jest rola rodziców/opiekunów w rozwoju edukacyjnym dziecka 83

5.2. Jak dyrekcja może pomagać rodzicom/opiekunom uczniów we wspieraniu dzieci w samodzielnym uczeniu się? 84

SCENARIUSZ 1. SPOTKANIA Z RODZICAMI 86

SCENARIUSZ 2. SPOTKANIA Z RODZICAMI 88

ANKIETA DLA UCZNIÓW I UCZENNIC 90

ANKIETA DLA NAUCZYCIELI I NAUCZYCIELEK 92

SCENARIUSZ 3. SPOTKANIA Z RODZICAMI 93

Zakończenie 95

Literatura uzupełniająca 96

Wstęp

Szanowne Dyrektorki, Szanowni Dyrektorzy¹ szkół,

szkoła jako miejsce organizacji nauki dzieci i młodzieży nieustannie się zmienia, tak jak ewoluuje nasza wiedza o procesach uczenia się, zarządzaniu oraz współpracy. Dyrekcje szkół stoją przed wieloma wyzwaniami, które wykraczają poza codzienne funkcjonowanie placówki. Obejmują one nie tylko kwestie dydaktyczne, ale również dbałość o rozwój zespołu nauczycieli, utrzymanie budynku szkolnego oraz relacje z otoczeniem szkoły.

Inspiracją do stworzenia niniejszej publikacji „Jak wspierać nauczycieli w organizacji i monitorowaniu samodzielnego uczenia się uczniów? Vademecum dla dyrektorów” stało się rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 22 marca 2024 roku, które zmienia podejście do prac domowych. Jednak, jak sugeruje tytuł, prace domowe to tylko jeden z elementów wspierania umiejętności samodzielnego uczenia się – zdolności, która według badań i prognoz będzie kluczowa w dorosłym życiu obecnych uczniów i uczennic. Umiejętność ta pozwoli im elastycznie dostosowywać się do dynamicznie zmieniającego się rynku pracy, rozwijać pasje i osiągać sukcesy życiowe.

Publikacja ma charakter praktycznego poradnika. Prezentujemy w niej nie tylko najnowsze wyniki badań w omawianych obszarach, ale również konkretne wskazówki i narzędzia, które mogą zostać wdrożone przez dyrekcje szkół. Podpowiadamy, jakie działania można podjąć, aby skutecznie wspierać nauczycieli, uczniów i rodziców w rozwijaniu umiejętności samodzielnego uczenia się.

Vademecum można czytać w całości lub skupić się na wybranych rozdziałach, z których każdy dotyczy kluczowych aspektów funkcjonowania szkoły. **Szczególnie zachęcamy do zapoznania się z rozdziałem 3.2.1, w którym prezentujemy przykładowy Plan pracy szkoły**, mający na celu systemowe rozwijanie samodzielnego uczenia się uczniów. Zawiera on propozycje działań, które mogą objąć wszystkie podmioty zaangażowane

¹ W publikacji stosujemy zapisy uwzględniające różnice płci, jednak ze względu na wielość końcówek gramatycznych w języku polskim czasami stosujemy tylko jedną wersję zapisu: męską lub żeńską, żeby zachować czytelność przekazu.

w rozwój uczniów. W poradniku znajdą Państwo szczegółowe narzędzia do każdego zaproponowanego działania, w tym scenariusze rad pedagogicznych, spotkań z rodzicami, przykłady zajęć z uczniami oraz arkusze obserwacji lekcji i ewaluacji.

Scenariusze rad pedagogicznych, spotkań z rodzicami, ankiety oraz arkusze i karty obserwacji zostały tak przygotowane, żeby można było je wydrukować, wypełniać i korzystać z nich w praktyce. Te strony zostały oznaczone symbolem .

Wierzymy, że przedstawione wyniki badań oraz praktyczne wskazówki okażą się pomocne w Państwa pracy i ułatwią zadanie wspierania uczniów w ich samodzielnym uczeniu się.

Ciekawej lektury i wielu inspiracji
życzą Autorki i Autorzy.

Rozdział 1

Jaki jest zakres obowiązków dyrekcji, na który wskazuje rozporządzenie o pracach domowych?

Współczesne przywództwo edukacyjne wymaga od dyrekcji szkół nie tylko umiejętności zarządzania i kierowania zespołem organizującym procesy uczenia się w szkole, ale również głębokiej znajomości prawa oświatowego.

W tym rozdziale przypominamy zakres zmian wprowadzonych przez rozporządzenie Ministra Edukacji dotyczące prac domowych oraz wskazujemy działania, jakie mogą podjąć dyrekcje szkół, aby w swoich placówkach efektywnie rozwijać samodzielne uczenie się uczniów i uczennic również dzięki pracom domowym.

1.1 Co mówi prawo oświatowe o pracach domowych w klasach I–III oraz IV–VIII?

Zmiana Rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 22 marca 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. 2024 poz. 438), dotyczącego zadawania prac domowych wzbudziła wiele dyskusji wśród nauczycieli, rodziców, uczniów, psychologów i badaczy edukacyjnych.

Polskie i międzynarodowe badania pokazały, że:

- konieczność odrabiania zbyt licznych prac po zajęciach szkolnych może prowadzić do chronicznego przemęczenia uczniów i uczennic oraz skutkować spadkiem zainteresowania nauką²

² Dolata, R., Grygiel, P., Jankowska, D. M., Jarnutowska, E., Jasińska-Maciążek, A., Karwowski, M., Modzelewski, M., Pisarek, J. (2015). *Szkolne pytania. Wyniki badań nad efektywnością nauczania w klasach IV – VI*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Juul J. (2014). *Kryzys szkoły*. Podkowa Leśna: Wydawnictwo MiND.

OECD. (2023). *PISA 2022 Results. Learning During – and From – Disruption (Volume II)*. Paris: OECD, <https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>

Penszko, P., Sitek, M., Wasilewska, O. (2024). *Prace domowe: Wyniki badań dotyczących prac domowych i ich efektywności edukacyjnej. Analizy IBE dla polityki publicznej*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, https://ibe.edu.pl/images/publikacje/IBE_policy_brief_BM201401_Prace_domowe_v20240229.pdf

- ciągły obowiązek odrabiania dużej liczby prac domowych niekorzystnie wpływa na dobrostan, w tym zdrowie rozwijającego się młodego człowieka
- zbyt długi czas przeznaczony na odrabianie zadań domowych jest nieefektywny i nie przekłada się na osiągnięcia szkolne ucznia i uczennicy³
- to nie czas spędzony nad lekcjami, ale samodzielny wysiłek i zaangażowanie ucznia i uczennicy pozytywnie wpływają na efekty uczenia się⁴
- większa częstotliwość prac domowych nie tylko nie przynosi efektów, ale może także pogłębiać nierówności edukacyjne⁵; uczniowie, którzy nie mogą liczyć na wsparcie w środowisku domowym, stawiani są w trudniejszej sytuacji niż rówieśnicy, którzy otrzymują w domu pomoc.

W myśl Rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 22 marca 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. 2024 poz. 438):

„§ 12a. 1. W ramach oceniania bieżącego z zajęć edukacyjnych w szkole podstawowej:

1) w klasach I–III nauczyciel nie zadaje uczniowi:

- a) pisemnych prac domowych, z wyjątkiem ćwiczeń usprawniających motorykę małą,
- b) praktyczno-technicznych prac domowych – do wykonania w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych;

2) w klasach IV–VIII nauczyciel może zadać uczniowi pisemną lub praktyczno-techniczną pracę domową do wykonania w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, z tym że nie jest ona obowiązkowa dla ucznia i nie ustala się z niej oceny.

³ Trautwein, U., Lüdtke, O., Schnyder, I., Niggli, A. (2006). Predicting homework effort: Support for a domain-specific, multilevel homework model. *Journal of Educational Psychology*, 98(2), 438–456. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.98.2.438>; Valle, A., Piñeiro, I., Rodríguez, S., Regueiro, B., Freire, C., Rosário, P. (2019). Time spent and time management in homework in elementary school students: A person-centered approach. *Psicothema*. 31(4), 422–428. doi: 10.7334/psicothema2019.191. PMID: 31634087.

⁴ Cooper, C. (1989). Synthesis of Research on Homework. *Educational Leadership*, 47(3), 85–91

⁵ Jakubowski, M., Wiśniewski, J. (2017). Zadawać czy nie? Prace domowe w świetle badań. *Policy Note*, 3. EVIDIN. <https://www.evidin.pl/wp-content/uploads/publications/policy-notes/EI-Policy-Note3-I-1.pdf>

2. Ćwiczenia usprawniające motorykę małą, o których mowa w ust. 1 pkt 1 lit. a, są obowiązkowe dla ucznia i nauczyciel może ustalić z nich ocenę.
3. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nauczyciel sprawdza wykonaną przez ucznia pisemną lub praktyczno-techniczną pracę domową i przekazuje mu informację, o której mowa w § 12”.

Co to oznacza w praktyce szkolnej?

1. W klasach I–III szkoły podstawowej:

- Nauczyciel/nauczycielka może zadać pracę domową, która ma na celu usprawnianie motoryki małej ucznia. Takie ćwiczenia są wówczas obowiązkowe dla ucznia.
- Nauczyciel/nauczycielka może, ale nie musi ustalić oceny za pracę domową mającą na celu usprawnianie motoryki małej.
- Nauczyciel/nauczycielka nie może zadać innej pracy domowej pisemnej.
- Nauczyciel/nauczycielka nie może zadać pracy domowej praktyczno-technicznej do wykonania w czasie wolnym.
- Prace pisemne i praktyczno-techniczne, z których jest ustalana ocena, powinny być wykonywane w czasie zajęć szkolnych i pod nadzorem nauczyciela.

2. W klasach IV–VIII szkoły podstawowej:

- Nauczyciel/nauczycielka może zadać uczniowi/uczennicy pracę domową pisemną lub praktyczno-techniczną pracę domową. Taka praca, wykonana w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, nie jest dla ucznia obowiązkowa i nauczyciel nie może ustalić z tej pracy oceny (nie wystawia stopnia).

Przykład:

Nauczyciel/nauczycielka może zadać uczniowi/uczennicy takie zadania jak: referat z historii, wypowiedź argumentacyjną z języka polskiego, prezentację z geografii czy zadania z matematyki, fizyki i chemii, ale należy traktować je jako propozycję i decyzję o ich wykonaniu podejmuje uczeń i/lub jego rodzice. Uczeń/uczennica nie może zatem otrzymać oceny za niewykonanie pracy domowej. Jeśli jednak ją wykona, nauczyciel ma obowiązek udzielić informacji zwrotnej, która pomoże uczniowi w dalszej nauce.

- Informacja zwrotna powinna wskazywać uczniowi/uczennicy, co robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien/powinna dalej się uczyć.

Zgodnie z prawem oświatowym ocenianie w polskiej szkole ma na celu: poinformowanie ucznia/uczennicy o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych, motywowanie go/jej do dalszej pracy, dostarczanie rodzicom (opiekunom) i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach i uzdolnieniach uczniów oraz umożliwianie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Uzasadnienie do rozporządzenia mówiące o tym, że brak ocen może stać się okazją do zachęcania uczniów do podejmowania wyzwań edukacyjnych bez obawy przed niepowodzeniem może skłaniać do tego, by rezygnować ze stopni za zadania domowe także w szkołach ponadpodstawowych na rzecz przekazywania informacji zwrotnej, co może mobilizować ucznia/uczennicę do wykonania kolejnej pracy domowej.

W uzasadnieniu do rozporządzenia⁶ wskazano, że:

- Przez „pisemne i praktyczno-techniczne prace domowe” należy rozumieć w szczególności dłuższe wypowiedzi pisemne (np. rozprawka lub streszczenie), wypełnianie zeszytu ćwiczeń, rozwiązywanie zadań matematycznych, a także przygotowywanie prac w rodzaju makiet, modeli, prezentacji multimedialnych itp.
- Miejscem, w którym uczniowie, zwłaszcza młodsi, powinni zdobywać wiedzę i umiejętności, jest przede wszystkim szkoła. Zadaniem nauczyciela jest takie gospodarowanie czasem na lekcji, aby uczeń opanowywał podstawowe umiejętności i zdobywał wiedzę w trakcie zajęć szkolnych. Dlatego ocena jest ustalana w przypadku prac pisemnych i praktyczno-technicznych wykonanych podczas lekcji, pod nadzorem nauczyciela. Ma to dać uczniowi prawo do odpoczynku i czas na rozwijanie zainteresowań poza szkołą.
- Proponowane zmiany nie oznaczają zniesienia obowiązku uczenia się w domu, tj. nauki, w tym czytania lektur, przyswojenia określonych treści, słówek itp. Zmiana ta ma na celu jedynie ograniczenie zadawania pisemnych i praktyczno-technicznych prac domowych. Samodzielne uczenie się poza szkołą nie jest „pracą domową pisemną i praktyczno-techniczną” w rozumieniu rozporządzenia.

⁶ Uzasadnienie do rozporządzenia, s. 3.

Proponowane w rozporządzeniu zmiany nie ograniczają swobody doboru metod nauczania, o których mowa w art. 12 Karty nauczyciela (Dz.U. z 1982 r. nr 3, poz. 19). Nauczyciel/nauczycielka nadal może proponować uczniom wiele form pracy, które będą sprzyjać ich indywidualnemu rozwojowi. Zmiana dotyczy jedynie dobrowolności wykonywania prac domowych pisemnych i praktyczno-technicznych, które nie będą już oceniane nominalnie, ale z obowiązkiem udzielenia uczniowi przez nauczyciela informacji zwrotnej.

1.2. Jak zadawać pracę domową po zmianie rozporządzenia?

Wiele nauczycielek i wielu nauczycieli zastanawiało się, jak po dość radykalnej zmianie rozporządzenia zadawać uczniom i uczennicom prace domowe, by spełniały kryteria prac wspierających samodzielną naukę.

Warto, aby nauczyciel:

- nie rezygnował z prac domowych – w odpowiedniej ilości i formie są one bardzo pomocne;
- zachęcał uczniów i uczennice do pracy w domu i nie zniechęcał się, jeśli tylko kilka osób odrobi zadanie – te osoby były bardzo zmotywowane; warto zapytać pozostałych uczniów o przyczynę nieodrobienia zadania – jeśli powodem było niezrozumienie zadania/polecenia, jest to cenna informacja dla nauczyciela/nauczycielki;
- nie zadawał tylko tematów do nauczenia się i sprawdzania ich opanowania za pomocą kartkówek – nie powinniśmy przemęczenia pracami domowymi zamieniać na przemęczenie uczeniem się na kolejny sprawdzian; warto przemyśleć, jakie są kluczowe umiejętności w danym zagadnieniu i na nich się skupić;
- motywował uczniów i uczennice do wykonywania zadań, pokazywał, ile można się z nich nauczyć, jakie umiejętności będzie ćwiczyć – nie warto stosować oddzielnych dzienniczków na plusy i minusy za zrobienie lub brak pracy domowej, bo to wciąż będzie praca dla oceny, a nie dla swojego rozwoju;

- dawał uczniom i uczennicom możliwość wyboru pracy domowej np. spośród kilku zadań – uczniowie chętniej angażują się w zadania, jeśli wiedzą, że mają wpływ na to, co zrobią;
- dawał uczniom i uczennicom wskazówki: jak odrobić zadanie, jak się uczyć; badania pokazują, że częstą przyczyną braku pracy domowej jest nieumiejętność jej wykonania; jeśli uczeń wie, jak zrobić swoją pracę i wykona zadanie, buduje wiarę we własne możliwości;
- rozmawiał z rodzicami lub opiekunami prawnymi ucznia o tym, jak radzi sobie w domu, jak pracuje, jakie ma miejsce do nauki itp. – współpraca nauczyciela z rodzicami/opiekunami dziecka sprzyja uspołnieniu oddziaływań kształtujących u dziecka umiejętność samodzielnego uczenia się w szkole i w środowisku domowym
- rozmawiał z innymi nauczycielami o tym, jak zadają prace domowe, a najlepiej, żeby w szkole opracowano wspólną strategię zadawania prac do domu; kształcenie umiejętności samodzielnego uczenia się to ważne zadanie szkoły.

PYTANIA DO REFLEKSJI

1. Jak nauczyciele/nauczycielki w mojej szkole zadają prace domowe?
2. W jaki sposób nauczyciele/nauczycielki udzielają uczniom informacji zwrotnych do prac domowych?
3. W jaki sposób wychowawcy/wychowawczynie pracują nad samodzielną nauką uczniów w domu z rodzicami i opiekunami uczniów?
4. Czy w mojej szkole mamy wypracowaną wspólną strategię zadawania prac domowych? Jak ona funkcjonuje? Co myślą o niej nauczyciele, uczniowie i rodzice?
5. Jak wspieram nauczycieli/nauczycielki w zakresie kształcenia samodzielnego uczenia się uczniów?

1.3 Jakie są zadania dykcji w związku z wprowadzeniem nowego rozporządzenia?

Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 22 marca 2024 r. zmieniające przepisy dotyczące oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów w szkołach podstawowych wydaje się z pozoru prostą aktualizacją dokumentacji szkolnej oraz zadaniem polegającym na monitorowaniu przestrzegania nowych regulacji przez nauczycieli. Warto jednak spojrzeć na te zmiany szerzej i potraktować je jako okazję do opracowania oraz wdrożenia nowego modelu organizacji pracy uczniów w domu. Taka zmiana może umożliwić przedefiniowanie roli pracy domowej – zamiast być narzędziem kontroli, mogłaby wspierać samodzielność i skuteczność uczenia się uczniów.

Zadania dyrektora/dyrektorki

Tabele na kolejnych stronach ilustrują zadania dyrektora/dyrektorki w przykładowym procesie realizacji rozporządzenia, zarówno w wąskim, jaki i szerokim rozumieniu tego procesu. Zadania te kategoryzujemy w sześciu obszarach:

- **Obszar 1.** Dostosowanie statutu do nowych przepisów prawa.
- **Obszar 2.** Stworzenie szkolnego modelu wykorzystania pracy domowej jako narzędzia służącego wspieraniu samodzielności uczenia się.
- **Obszar 3:** Wsparcie dla nauczycieli i uczniów w trakcie procesu wdrażania zmiany.
- **Obszar 4:** Zmiany w organizacji pracy szkoły.
- **Obszar 5:** Nadzór nad procesem wdrażania zmiany.
- **Obszar 6:** Komunikacja na temat zmian w szkolnym modelu wykorzystania pracy domowej jako narzędzia edukacyjnego.

Legenda do tabel na kolejnych stronach:

□ – zadania wynikające z przepisów prawa,

✦ – działania szczególnie rekomendowane (mające istotny wpływ na powodzenie zmiany w postrzeganiu pracy domowej).

Obszar 1:

Dostosowanie statutu do nowych przepisów prawa

Szczegółowe zadania	Klasy I–III SP	Klasy IV–VI SP	Klasy VII–VIII SP	Szkoła ponadpodstawowa
<ul style="list-style-type: none">usunięcie zapisów dotyczących oceniania prac domowych, w tym wystawiania oceny niedostatecznej w przypadku braku pracy zadanej przez nauczyciela (ostatni aspekt dotyczy także szkół ponadpodstawowych) <p>Podstawa prawna: Rozporządzenie z 22.03.2024, § 1, UoSO, art 44b, ust. 1</p>	☐	☐	☐	☐
<ul style="list-style-type: none">wprowadzenie zapisu określającego sytuację, w jakiej nauczyciel może wystawić ocenę bieżącą z pracy domowej (ćwiczenia usprawniające motorykę małą) <p>Uwaga: ocenianie sumaryczne (stopniem) nie jest obligatoryjne; ze względu na wiek uczniów/uczennic oraz typ zadania zdecydowanie rekomendujemy stosowanie oceniania kształtującego (patrz: następny wiersz tabeli)</p> <p>Uwaga: wystawienie oceny niedostatecznej za brak pracy domowej jest w tym przypadku również niezgodne z prawem</p> <p>Podstawa prawna: Rozporządzenie z 22.03.2024, § 1, UoSO, art 44b, ust. 1, ust. 3</p>	☐			

Szczegółowe zadania	Klasy I–III SP	Klasy IV–VI SP	Klasy VII–VIII SP	Szkoła ponadpodstawowa
<ul style="list-style-type: none"> wprowadzenie zapisu o obowiązku dawania uczniowi/uczennicy informacji zwrotnej w przypadku zadania pracy domowej <p>Podstawa prawna: Rozporządzenie z 22.03.2024, § 1, Rozporządzenie z 22.02.2019, § 12</p>		☐	☐	
<ul style="list-style-type: none"> zmiana kryteriów wystawiania śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych zachowania (jeśli w obowiązującym statucie odrabianie pracy domowej jest interpretowane jako wywiązywanie się z obowiązków ucznia) <p>Podstawa prawna: Rozporządzenie z 22.03.2024, § 1, Rozporządzenie z 22.02.2019, § 11, ust. 1, p. 1)</p>		☐	☐	
<ul style="list-style-type: none"> wpisanie do statutu szkolnych zasad zadawania pracy domowej (o ile zostaną one stworzone; patrz: obszar 2) 	✦	✦	✦	✦
<ul style="list-style-type: none"> ewentualne konsultacje w sprawie interpretacji przepisów z organem nadzoru pedagogicznego 				

Obszar 2:

Stworzenie szkolnego modelu wykorzystania pracy domowej jako narzędzia służącego wspieraniu samodzielności uczenia się

Szczegółowe zadania	Klasy I–III SP	Klasy IV–VI SP	Klasy VII–VIII SP	Szkoła ponadpodstawowa
<ul style="list-style-type: none">określenie typów prac domowych zadawanych uczniom/uczennicom na poszczególnych przedmiotach oraz częstotliwości ich zadawania		✦	✦	✦
<ul style="list-style-type: none">opracowanie zasad oceniania prac domowych <p>Uwaga: w związku z powszechnym dostępem do nowych technologii, zwłaszcza AI, ocenianie wytworów uczniowskich przygotowanych poza lekcjami wymaga szczególnego przemyślenia</p>				✦
<ul style="list-style-type: none">określenie sposobów wykorzystania platform e-learningowych i narzędzi cyfrowych w samodzielnym uczeniu się uczniów			✦	✦
<ul style="list-style-type: none">wskazanie pożądanych praktyk podczas zadawania prac domowych (np. wdrożenie projektów badawczych, dostosowanie prac domowych do wymagań praktyk zawodowych)				✦
<ul style="list-style-type: none">opracowanie zasad indywidualizacji prac domowych (np. klasy o różnych rozszerzeniach, uczniowie/uczennice z różnymi potrzebami edukacyjnymi)				✦
<ul style="list-style-type: none">opracowanie zasad wykorzystania prac domowych jako narzędzia służącego do efektywnego przygotowania się przez uczniów do egzaminów zewnętrznych (egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego, zawodowego)			✦	✦

Obszar 3:

Wsparcie dla nauczycieli i uczniów w trakcie procesu wdrażania zmiany

Szczegółowe zadania	Klasy I–III SP	Klasy IV–VI SP	Klasy VII–VIII SP	Szkoła ponadpodstawowa
<ul style="list-style-type: none"> przeprowadzenie szkolenia rady pedagogicznej na temat nowych przepisów (lub inny sposób zaznajomienia RP ze zmianami w prawie) <p>Podstawa prawna: KN, art. 7, ust. 1, p. 4), Rozporządzenie z 25.08.2017, § 22, ust. 1, p. 3)</p>	□	□	□	
<ul style="list-style-type: none"> organizacja warsztatów dotyczących efektywnych metod zadawania i oceniania prac domowych (przykładowe propozycje tematów: metody sprawdzania poprawności wykonania pracy domowej; balans między potrzebą odpoczynku uczniów a koniecznością wyćwiczenia ważnych umiejętności; sposoby zapewnienia samodzielności podczas odrabiania pracy domowej; zróżnicowanie pracy domowej w zależności od umiejętności/potrzeb uczniów) <p>Podstawa prawna: KN, art. 7, ust. 1, p. 4), Rozporządzenie z 25.08.2017, § 22, ust. 1, p. 3)</p>	□ ✦	□ ✦	□ ✦	□ ✦
<ul style="list-style-type: none"> stworzenie nauczycielom/nauczycielkom platformy do dzielenia się efektywnymi metodami wykorzystania prac domowych w procesie uczenia się 		✦	✦	✦
<ul style="list-style-type: none"> organizacja zajęć psychoedukacyjnych (samodzielność i wytrwałość jako kompetencje wpływające na sukces edukacyjny) oraz metapoznawczych (efektywne techniki uczenia się) dla uczniów/uczennic 			✦	✦

Obszar 4:

Zmiany w organizacji pracy szkoły

Szczegółowe zadania	Klasy I–III SP	Klasy IV–VI SP	Klasy VII–VIII SP	Szkoła ponadpodstawowa
<ul style="list-style-type: none">organizacja przestrzeni do samodzielnej pracy uczniów (np. w świetlicy, klubie szkolnym) <p>Podstawa prawna: KN, art. 7, ust. 1, p. 3), p. 5)</p>	☐ ✦	☐ ✦	☐ ✦	☐ ✦
<ul style="list-style-type: none">zapewnienie dostępu do niezbędnych materiałów, pomocy naukowych i sprzętu informatycznego <p>Podstawa prawna: KN, art. 7, ust. 1, p. 4)</p>	☐	☐	☐ ✦	☐ ✦
<ul style="list-style-type: none">określenie zadań nauczycieli wspierających uczniów w odrabianiu lekcji	✦			
<ul style="list-style-type: none">wdrożenie mentoringu koleżeńskiego				

Obszar 5:

Nadzór nad procesem wdrażania zmiany

Szczegółowe zadania	Klasy I–III SP	Klasy IV–VI SP	Klasy VII–VIII SP	Szkoła ponadpodstawowa
<ul style="list-style-type: none">monitorowanie przestrzegania regulacji prawnych przez nauczycieli (np. kontrola zeszytów uczniowskich, analiza dzienników i innych dokumentów szkolnych, uczniowskie grupy focusowe, obserwacje lekcji) <p>Podstawa prawna: UPO, § 68, ust. 1, p. 2), Rozporządzenie z 25.08.2017, § 22, ust. 1, p. 2)</p>	□	□	□	□
<ul style="list-style-type: none">zbieranie informacji zwrotnej od uczniów, nauczycieli i rodziców na temat ilości i jakości zadawanych prac domowych oraz ich wpływu na proces uczenia się uczniów (np. ankiety – przykładowe wzory dołączone zostały do scenariuszy spotkań z rodzicami)		✦	✦	✦
<ul style="list-style-type: none">modyfikacja wprowadzonych zasad na podstawie informacji zwrotnej uzyskanej od różnych respondentów		✦	✦	✦
<ul style="list-style-type: none">ewaluacja nowych zasad wg kryteriów ważnych z punktu widzenia szkoły (np. wpływ na wyniki nauczania, wpływ na dobrostan uczniów)				

Obszar 6:

Komunikacja na temat zmian w szkolnym modelu wykorzystania pracy domowej jako narzędzia edukacyjnego

Szczegółowe zadania	Klasy I–III SP	Klasy IV–VI SP	Klasy VII–VIII SP	Szkoła ponadpodstawowa
<ul style="list-style-type: none">• poinformowanie rodziców i uczniów/uczennic o zmianach w zasadach zadawania prac domowych oraz o celowości tych zmian (organizacja spotkań i/lub przygotowanie materiałów informacyjnych, np. papierowych broszur, komunikatów na stronie szkoły)	★	★	★	★
<ul style="list-style-type: none">• przeprowadzenie kampanii promującej samodzielność w uczeniu się i odejście od korepetycji			★	★
<ul style="list-style-type: none">• budowanie wizerunku szkoły jako innowacyjnej i eksperckiej poprzez promowanie zastosowanych rozwiązań na forum wewnętrznym (strona internetowa, media społecznościowe) oraz zewnętrznym (konferencje, spotkania z innymi szkołami)				

Rozdział 2

Jak dyrekcje mogą wspierać nauczycieli i nauczycielki w kształceniu umiejętności samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic?

Ciągłe doskonalenie się jest wpisane w profesję nauczyciela. Zmienia się nie tylko prawo, ale też wiedza o rozwoju uczniów i uczennic, ich trudnościach i skutecznym planowaniu procesów uczenia się na lekcji.

Pojedynczy nauczyciele nie budują jakości pracy szkoły, chociaż mogą być bardzo twórczy i skuteczni. Jakość szkoły buduje zespół nauczycieli i nauczycielek pracujących efektywnymi metodami i zapewniający uczniom i uczennicom sukcesy w uczeniu się. Dlatego tak ważne jest, aby dyrekcje szkół planowały doskonalenie całych rad pedagogicznych i skupiały się na jakości stosowanych metod nauczania. Doskonalenie to powinno być procesem: od inspiracji, przez zastosowanie, aż po wymianę doświadczeń.

2.1 Dlaczego dyrekcja powinna wspierać nauczycieli i nauczycielki w rozwijaniu warsztatu pracy?

Dyrektor/dyrektorka i jego/jej sposób wspierania nauczycieli i nauczycielek w nauczaniu ma ogromny wpływ na osiągnięcia młodzieży⁷. Badacze wyróżnili trzy grupy pożądanych umiejętności dyrektora, wpływających na osiągnięcia edukacyjne uczniów i uczennic⁸:

1. **interpersonalne** – obejmujące m.in. troskliwą postawę, skuteczną komunikację oraz budowanie zaufania;
2. **związane z procesem uczenia się** – takie jak wspieranie nauczycieli i nauczycielek w rozwijaniu ich kompetencji dydaktycznych;
3. **organizacyjne** – dotyczące m.in. umiejętnego wykorzystania danych, myślenia strategicznego oraz efektywnego zarządzania zasobami szkoły.

⁷ Hernik K., Wasilewska O, Kasprzak T. (2012), Kierunki rozwoju przywództwa szkolnego w Europie, *Polityka Społeczna* 1., s. 10–15.

⁸ Grissom, Jason A., Egalite, Anna J., & Lindsay, Constance A. The Wallace Foundation (2021). *How Principals Affect Students and Schools: A Systematic Synthesis of Two Decades of Research*.

Przejawiają się one w istotnych działaniach, które obejmują cztery kluczowe obszary:

1. tworzenie w szkole sprzyjającego klimatu dla uczennic, uczniów, nauczycielek i nauczycieli;
2. rozwijanie współpracy z nauczycielkami i nauczycielami, skoncentrowanej na podnoszeniu jakości nauczania i uczenia się uczennic oraz uczniów;
3. wspieranie współpracy między nauczycielkami i nauczycielami oraz promowanie powstawania małych zespołów uczących się od siebie nawzajem;
4. strategiczne zarządzanie zasobami ludzkimi i materialnymi szkoły⁹.

Dyrektorka lub dyrektor tworzy warunki do rozwoju i uczenia się nie tylko uczennicom i uczniom, ale także nauczycielkom i nauczycielom. Z perspektywy ucznia, jak wynika z badań porównawczych w ramach programu TALIS (Międzynarodowe Badanie Nauczania i Uczenia się, ang. Teaching and Learning International Survey), **ważne jest, aby nauczycielki i nauczyciele pracowali w zespole współpracujących pedagogów**. Taki zespół wspólnie tworzy programy, systemy oceniania oraz zasady postępowania, a także potrafi współdziałać przy wprowadzaniu zmian w szkole i podejmować role przywódcze (Hernik i in. 2014)¹⁰.

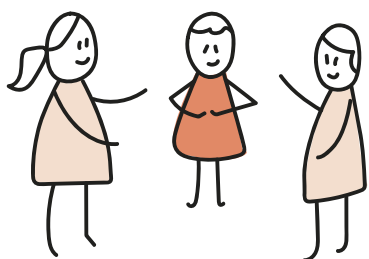
2.2. Jakich umiejętności potrzebuje nauczyciel, by wspierać samodzielne uczenie się uczniów – pomysły na działania dyrekcji

Nauczyciel/nauczycielka odgrywa kluczową rolę w osiągnięciu przez uczniów i uczennice sukcesów w szkole. To, jak prowadzi zajęcia, jakie ma relacje z uczniami i rodzicami, jakie metody pracy dobiera, ma wpływ na ich rozwój w szkole oraz samodzielne uczenie się w domu.

Jest kilka obszarów umiejętności nauczycieli i nauczycielek, na które dyrekcje szkół powinny zwrócić szczególną uwagę, jeśli zależy im na jakości nauczania w szkole. Poniżej omówiliśmy ich problematykę, zadania dyrekcji oraz propozycje działań:

⁹ Strzemieczny J., Żmijewska-Kwiręg, S.(b.d.). *Jak dyrektor wpływa na osiągnięcia uczniów i uczennic*, <https://ceo.org.pl/jak-dyrektor-ka-wplywa-na-osiagniecia-uczniow-i-uczennic/>

¹⁰ Te wnioski potwierdzają analizowane w ramach wcześniej omawianego amerykańskiego raportu How Principals Affect Students and Schools: A Systematic Synthesis of Two Decades of Research dane.

I obszar – budowa w szkole klimatu sprzyjającego uczeniu się uczniów i uczennic oraz rozwojowi nauczycieli i nauczycielek

Szkoła to nie tylko miejsce nauki czasem kilkuset uczniów i uczennic. To też zakład pracy. Nie da się oddzielić klimatu pracy nauczycieli od klimatu uczenia się uczniów.

Co według badań wpływa na atmosferę w szkole?

Istotnym elementem wewnątrzszkolnych relacji społecznych jest poczucie przynależności (przywiązania) do swojej szkoły i jej społeczności.

W badaniach PISA (Programme for International Student Assessment, czyli Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów) od lat Polska zajmuje jedno z ostatnich miejsc w zestawieniu odpowiedzi piętnastolatków o ich poczucie przynależności do szkoły¹¹.

¹¹ Kaźmierczak, J., Bulkowski, K. (red.). (2024). *Polscy piętnastolatki w perspektywie międzynarodowej. Wyniki badania PISA 2022*. Instytut Badań Edukacyjnych s. 223.

Kondycja psychiczna uczniów jest bardzo słaba¹²:

- 1/3 badanych nastolatków czuje się samotna;
- 1/3 deklaruje, że nie radzi sobie z nauką;
- 52,4% badanych nie ma chęci do działania;
- 28% nastolatków nie ma chęci do życia;
- wzrasta procent nastolatków próbujących ryzykownych zachowań (okaleczanie się, ciągłe odchudzanie się, objadanie, ćwiczenie na siłowni ponad siły, myśli samobójcze);
- **co piąty nastolatek mówi, że nie chce żyć;**
- ponad połowa uczniów nie wie, co ma zrobić w przypadku trudnej sytuacji, nie wierzy w swoją sprawczość.

To znaczy, że tym osobom bardzo trudno się uczyć i rozwijać. Nie wykorzystują w pełni swojego potencjału. Nasuwa się obawa, że w szkole czują się nie lubiane i nie na swoim miejscu.

Z powyższych danych wynika, że jednym z kluczowych wyzwań dla dyrektorek i dyrektorów szkół jest zadbanie o pozytywny klimat w szkole oraz budowanie silnych więzi z uczennicami i uczniami.

Tworzenie sprzyjającego środowiska edukacyjnego wspiera zarówno rozwój emocjonalny, jak i efektywność uczenia się, co przekłada się na lepsze wyniki i zaangażowanie całej społeczności szkolnej.

¹² Raport *Młode głowy. Otwarcie o zdrowiu psychicznym* (2023). Fundacja UNIWEZA.

Na klimat w szkole i w klasie składają się¹³:

- **Jakość relacji społecznych** – relacje rówieśnicze w klasie, ale również relacje osoby prowadzącej zajęcia z uczestnikami. Jest to traktowanie uczniów i uczennic z szacunkiem i troską, akceptacja ich niedociągnięć, brak podejrzliwości co do złej woli, lenistwa itp. Relacje społeczne to również jakość współpracy w grupach uczniowskich. Dla nauczycieli i nauczycielek oznacza to otoczenie zespołu, który ma do siebie zaufanie, dąży do rozwoju i dba o jakość.
- **Cechy środowiska, kształcenia i wychowania** – czyli dobór adekwatnych do możliwości uczniów i uczennic treści i metod kształcenia. To jest również różnorodność stosowanych przez nauczyciela/nauczycielkę strategii, co wpływa na zaangażowanie uczniów i ich chęć aktywnego uczestnictwa w zajęciach. Dla nauczycieli jest to sposób zarządzania pracą: jakość i forma rad pedagogicznych, spotkań z rodzicami, jakość dbania o rozwój nauczania.
- **Bezpieczeństwo fizyczne i emocjonalne** – to pewność, że nauczyciel/nauczycielka jest osobą wspierającą, ma poczucie humoru, nie nadużywa swojej pozycji (np. stosując nieadekwatne kary itp.), działa wg określonych zasad, jest sprawiedliwy(-a) i konsekwentny(-a), pomaga przestrzegać ustalonych i zrozumiałych dla uczniów zasad. Jest to również poczucie bezpieczeństwa w grupie rówieśniczej, w której młody człowiek tworzy bezpieczne więzi. Są one podstawą w uczeniu się – pozwalają na popełnianie błędów, czyli rozwijanie się, bez obawy o wyśmianie w grupie rówieśniczej. Dla nauczycieli jest to zaufanie do dyrektora/dyrektorki jako lidera szkoły – osoby, która dba o jakość komunikacji, wspiera w rozwoju i trudnych sytuacjach, jest dostępna fizycznie, inicjuje dialog, słucha, daje przestrzeń do rozwoju, ustala wysoki standard zasad współpracy i dba o niego.
- **Charakterystyka środowiska fizycznego szkoły¹⁴** – to wygląd, wyposażenie i wielkość szkoły. Klimat lekcji wzmacnia porządek w sali, ustawienie ławek, kolory ścian, odpowiednia temperatura pomieszczeń, roślinność itp. Dla nauczycieli oznacza to również miejsce do pracy: wyposażenie pokoju nauczycielskiego, dbanie o godne spędzenie czasu pracy, czasem od rana do wieczora z powodu zebrań lub spotkań z rodzicami.

¹³ Ostaszewski, K. (2012). Pojęcie klimatu szkoły w badaniach zachowań ryzykownych młodzieży. *Edukacja*, 4, 22–38.

¹⁴ Pacewicz, A. (2021). *Przestrzeń, w której dobrze się uczy. Jak to osiągnąć w szkole?* Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Zieleń w szkole i jej otoczeniu to nie tylko element estetyczny, ale także potężne narzędzie wspierające zdrowie i rozwój dzieci. Badania wskazują, że im więcej zieleni otacza uczennice i uczniów – w szkole, domu czy podczas drogi do szkoły – tym większe korzyści poznawcze zyskują. Analiza wyników badań dzieci w wieku 7–10 lat wykazała wyraźny związek między rozwojem funkcji poznawczych a obecnością zieleni, szczególnie w przestrzeniach szkolnych. Uczniowie otoczeni większą ilością zieleni osiągnęli lepsze wyniki w testach poznawczych, co pokazuje, jak ważne jest włączanie natury w otoczenie szkolne¹⁵.

PYTANIA DO REFLEKSJI

1. Jakie wartości są ważne dla nauczycieli i nauczycielek w mojej szkole?
2. Jakie są opinie uczniów i uczennic o atmosferze w szkole? Jakich jest najwięcej, a jakich najmniej? Czy głos jest najbardziej brany pod uwagę?
3. Za co uczniowie i uczennice lubią naszą szkołę?
4. W jaki sposób zgłaszają trudności? Czego one dotyczą? Jak są rozwiązywane?
5. Za co nauczyciele i nauczycielki lubią naszą szkołę?
6. Jak wygląda nasza szkoła? Czy młodzież i nauczyciele ma miejsce w czasie przerwy, żeby godnie zjeść kanapkę i odpocząć między zajęciami?
Czy w salach i wokół szkoły jest dużo zieleni?

Jakie zadania stoją przed dyrekcją w obszarze budowy w szkole klimatu sprzyjającego uczeniu się uczniów i uczennic oraz rozwojowi nauczycieli i nauczycielek?

1. **Świadomość wpływu na klimat szkoły** – każda dyrektorka i każdy dyrektor odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu atmosfery pracy i uczenia się. To, jak witają się z uczennicami, uczniami, nauczycielkami i nauczycielami, jakie tematy poruszają podczas spotkań, ich mowa ciała, dostępność w gabinecie oraz reakcje na trudne sytuacje – wszystko to ma ogromny wpływ na to, jak są postrzegani jako liderzy. Ich obecność i otwartość na dialog budują zaufanie i zaangażowanie całej społeczności szkolnej.

¹⁵ Dadvand, P., Nieuwenhuijsen, M. J., Esnaola, M. & ali in. (2015). Green spaces and cognitive development in primary schoolchildren. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 112(26), 7937–7942. <https://doi.org/10.1073/pnas.1503402112>

2. **Elastyczność zasad pracy** – zasady pracy w szkole nie są ustalone raz na zawsze – muszą ewoluować wraz z zespołem nauczycielek i nauczycieli. Regularna rozmowa o jakości współpracy i komunikacji rady pedagogicznej jest niezbędna, aby stworzyć wysoką kulturę pracy. Włączenie nauczycieli w refleksję nad współpracą daje im poczucie odpowiedzialności oraz roli partnerów w procesie kształtowania szkoły.
3. **Ustalenie wspólnych wartości** – wraz z radą pedagogiczną należy określić zestaw wartości, które będą kompasem dla działań wychowawczych i dydaktycznych. Te wartości pomogą skoncentrować się na potrzebach uczniów i uczennic oraz nadać kierunek pracy edukacyjnej, czyniąc ją bardziej spójną i celową.
4. **Dialog z uczniami, uczennicami i ich rodzicami** – budowanie pozytywnego klimatu szkoły to wspólna odpowiedzialność wszystkich interesariuszy. Zaproszenie uczennic, uczniów oraz rodziców do rozmów o atmosferze szkoły nie tylko wzmacnia zaufanie do placówki, ale także buduje poczucie przynależności i społecznych więzi. Dzięki temu wzrasta zaangażowanie w życie szkoły i współtworzenie jej środowiska.

PROPOZYCJE DZIAŁAŃ DLA DYREKCJI:

1. **Rozmowa z nauczycielami i nauczycielkami o klimacie pracy w szkole i klasach**
Dyrekcja szkoły ma ogromny wpływ na kształtowanie atmosfery pracy i uczenia się w szkole. Kluczowe jest regularne prowadzenie rozmów z nauczycielkami i nauczycielami na temat współpracy, komunikacji oraz tego, co sprzyja budowaniu dobrego klimatu w klasach i na lekcjach. Stworzenie środowiska, w którym nauczyciele czują się wspierani, pozytywnie wpływa na jakość nauczania oraz atmosferę w całej szkole.
2. **Rozmowa o wartościach w szkole**
Wartości, na których opiera się szkoła, powinny być wypracowane wspólnie przez radę pedagogiczną i stanowić podstawę działań wychowawczych oraz dydaktycznych. Warto zadać pytanie, które wartości – np. patriotyzm, współpraca czy otwartość – są kluczowe w kształceniu uczniów i uczennic, a następnie zastanowić się, czy program profilaktyczno-wychowawczy oraz wydarzenia szkolne wspierają te wartości. Na przykład jeśli wartością jest współpraca, należy rozważyć, w jakim stopniu akademie szkolne angażują wszystkich uczniów, a nie tylko wybranych.

3. **Organizacja pierwszego tygodnia zajęć w formie projektów uczniowskich**

Pierwszy tydzień roku szkolnego może być poświęcony projektom uczniowskim, które pomogą uczniom i uczennicom na nowo zintegrować się w grupie rówieśniczej, zbudować atmosferę współpracy oraz stworzyć bezpieczne środowisko do nauki. Projekty te sprzyjają rozwojowi umiejętności pracy zespołowej i tworzeniu wspólnoty klasowej, co przekłada się na lepsze relacje i samopoczucie uczniów.

4. **Organizacja warsztatów na temat relacji w klasie**

Dbając o relacje rówieśnicze, warto zaplanować warsztaty, które umożliwią uczniom i uczennicom rozmowę o trudnościach i wyzwaniach, z jakimi mierzą się w szkole. Takie zajęcia mogą być prowadzone przez pedagoga, psychologa lub wychowawcę, a ich celem jest stworzenie przestrzeni, w której młodzież czuje, że ich opinie mają znaczenie i że mają realny wpływ na atmosferę w szkole. Działania te mogą obejmować debaty, projekcje filmów uczniowskich czy inne interaktywne formy pracy.

II obszar – planowanie i efektywne prowadzenie lekcji

Kluczem do sukcesu w nauczaniu jest przede wszystkim dobre zaplanowanie i przeprowadzenie zajęć. Powinno ono obejmować:

1. **Określenie celów i oczekiwanych rezultatów nauczania:** nauczyciel powinien jasno zdefiniować, czego oczekuje od uczniów i uczennic po zakończeniu danej lekcji. Powinien zastanowić się nad celem lekcji oraz nad wymaganiami, które postawi uczniom, aby rozpoznać, czy uczeń nabył zaplanowane umiejętności i opanował wiedzę¹⁶.
2. **Analizę potrzeb i możliwości uczniów i uczennic:** w szkołach mamy coraz bardziej zróżnicowane klasy. W jednej ławce często pracuje np. uczeń wybitnie uzdolniony z uczniem w spektrum autyzmu, z trudnościami komunikowania się lub z osobą z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego. Ważne jest uwzględnienie różnic indywidualnych w grupie uczniów. Nauczyciel powinien wiedzieć, jakie umiejętności

¹⁶ Marzano, R. J. (2012). *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*. Civitas, s. 15–35.

i wiedzę już posiadają jego uczniowie, jakiej wiedzy i umiejętności potrzebują oraz w jaki sposób najlepiej korzystają z lekcji, aby dostosować materiał do ich potrzeb. Nauczyciel powinien również przemyśleć, czy proponowany przez niego zestaw treści i pomocy dydaktycznych jest tak samo użyteczny dla dziecka np. z zespołem Aspergera i dla ucznia z Ukrainy, który ma jeszcze niewielki zakres polskiego słownictwa. Ważne jest, aby nauczyciel, planując swoje lekcje, pamiętał o zasadach UDL – [uniwersalnego planowania lekcji](#)¹⁷.

*Uniwersalne projektowanie dla uczenia się (universal design for learning-UDL) to naukowo uzasadnione ramy projektowania praktyki edukacyjnej, które zapewniają elastyczność w sposobach prezentowania informacji, demonstrowania wiedzy i angażowania uczniów oraz przyczyniają się do zmniejszania barier w nauczaniu poprzez zapewnienie odpowiedniego wsparcia w zdobywaniu wysokich osiągnięć przez wszystkich uczniów*¹⁸.

3. **Wybór odpowiednich treści i metod nauczania:** nauczyciel/nauczycielka powinien zastanowić się, jakie metody i środki nauczania najefektywniej pomogą uczniom i uczennicom opanować treści, osiągnąć założone cele lekcji i wymagania edukacyjne z danego przedmiotu. Nie chodzi zawsze o atrakcyjność lekcji, ale o jej skuteczność, o to, aby uczeń trwale i głęboko nauczył się zaplanowanego materiału. Na lekcji nie może zabraknąć elementu interakcji między uczniami – wzajemnego uczenia się (pracy w grupach, parach itp.), sprawdzania i konfrontowania swojej wiedzy o świecie (doświadczeń, debat, dyskusji itp.) oraz samodzielnej nauki każdego ucznia¹⁹.
4. **Przeprowadzenie zajęć w sposób angażujący każdego ucznia i uczennicę:** Nauczyciel/nauczycielka, realizując lekcję, musi wziąć pod uwagę wiele czynników: motywację uczniów, ich rozumienie tematu, skupienie, ewentualne sytuacje konfliktowe itp. Nauczyciel powinien zadbać o uczenie się każdego ucznia, nie tylko tych najszybszych, z dobrymi wynikami, lub tych z trudnościami. Należy pamiętać, że zaangażowanie jest efektem włożenia energii²⁰ – jeśli lekcja jest monotonna, nie

¹⁷ Chemicz, D., Prokopiak, A. (2021). Koncepcja projektowania uniwersalnego w edukacji. *Szkoła Specjalna* (1), 28–38.

¹⁸ Olechowska, A. (2021). Uniwersalne projektowanie dla uczenia się – możliwość czy utopia? *Edukacja* 1(156), Instytut Badań Edukacyjnych, s. 45

¹⁹ Hattie, J. (2015). *Widoczne uczenie się dla nauczycieli. Jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się?* Centrum Edukacji Obywatelskiej, s. 190–191.

²⁰ Marzano, J. R. (2012), *Teoria i sztuka skutecznego nauczania*, CIVITAS, s. 105.

angażuje uczniów, ci się nie uczą się. Aby zachęcić uczniów i uczennice do aktywnego uczestnictwa w lekcji, warto zastosować różnorodne strategie. Może to być:

- wprowadzenie zagadek, gier i intrygujących pytań, które wzbudzą ciekawość i zaangażowanie,
- zmiany tempa pracy, aby utrzymać uwagę uczniów i dostosować rytm zajęć do ich potrzeb,
- wykorzystanie techniki „tylko raz” – nauczyciel/nauczycielka zapowiada, że wytłumaczy zagadnienie tylko raz, co mobilizuje uczniów do skupienia i uważnego słuchania, jednak bez wywoływania presji czy lęku,
- zachęcanie jak największej liczby uczniów i uczennic do zabierania głosu, nieograniczanie się jedynie do osób zgłaszających się; w szczególności motywowanie tych, którzy jeszcze się nie wypowiedzieli,
- stosowanie pracy w parach lub grupach, co sprzyja współpracy i wzajemnemu uczeniu się,
- planowanie aktywności fizycznej, np. poprzez wprowadzenie przerw śródlekcyjnych czy stacji zadaniowych, które pomagają uczniom zachować energię i zwiększają efektywność nauki.

5. **Zaplanowanie oceny pracy uczniów i uczennic, ewaluacji lekcji:** sam proces oceniania i wystawiania stopni w polskiej szkole jest dziś mocno dyskutowany, ale na pewno ważnym elementem każdej lekcji jest otrzymanie przez uczniów informacji zwrotnych na temat ich pracy i postępów w nauce – temu poświęcony jest opis IV obszaru zadań dyrekcji.

Nauczyciel powinien monitorować proces uczenia się uczniów i uczennic, a każde z nich musi otrzymać wskazówki, co robi dobrze, jakie błędy popełnia i jak powinno je poprawić. Dzięki ewaluacji zajęć nauczyciel wie, które cele lekcji zostały zrealizowane. Cały ten proces pomaga mu zaplanować kolejne zajęcia²¹.

²¹ Niemierko, B. (2010). Między prawdą a skutecznością – perspektywy oceniania szkolnego, W: Niemierko B., Szmigel M. K. (red.) *Teraźniejszość i przyszłość oceniania szkolnego*, Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej, s. 37–55.

PYTANIA DO REFLEKSJI

1. W jaki sposób nauczyciele i nauczycielki planują swoje lekcje? Który z nich jest najskuteczniejszy? Jak wielu nauczycieli go stosuje?
2. W jaki sposób nauczyciele i nauczycielki oceniają uczniów? W jaki sposób ewaluują swoje zajęcia? Jaki wpływ na zmiany ich pracy mają przeprowadzone ewaluacje? Ilu nauczycieli zmienia swoje sposoby pracy?
3. Jakimi metodami pracują nauczyciele i nauczycielki na lekcjach? Jakie są najczęściej stosowane? Przez ilu nauczycieli?
4. Ile jest innowacji w naszej szkole? Ilu nauczycieli je wdraża?
5. W jaki sposób nauczyciele i nauczycielki dbają o zaangażowanie uczniów i uczennic w lekcję? Ilu uczniów się wypowiada na zajęciach? Jak zaangażowane są osoby, które same się nie zgłaszają?
6. W jaki sposób dbam o doskonalenie nauczycieli? Jakie formy dominują? Jaki jest obserwowalny efekt szkoleń? Jak często dotyczy jakości uczenia w szkole? Ilu nauczycieli wdraża poznane metody pracy?

Jakie zadania stoją przed dyrekcją w tym obszarze?

1. Promowanie skutecznych metod nauczania: powszechne jest powiedzenie, że przykład idzie z góry. Dyrekcja, która dba o swoją jakość pracy, szkoli się razem z radą pedagogiczną, pokazuje, że dobór metod pracy jest istotny w tej szkole i służy efektywnemu uczeniu uczniów i uczennic.
2. Inicjowanie rozmów o efektywnym nauczaniu i uczeniu się: z punktu widzenia uczniów, uczennic skuteczny dyrektor to nie ten, który potrafi załatwić kolejne komputery, ale ten, który umie sprawić, że nauczyciele efektywniej ucą – lider nauczania. Taki dyrektor / taka dyrektorka pyta o metody pracy, o sukcesy i trudności. Zachęca do wymiany doświadczeń, choćby przez otwarte lekcje lub organizację spaceru edukacyjnego.
3. Dbłość o doskonalenie zawodowe nauczycieli: to zadanie zna każdy dyrektor szkoły, co roku wpisuje je w swój plan pracy. Istotna jest jednak jakość tych szkoleń i sposób organizacji. Warto zastanowić się, jakie szkolenie pomoże nauczycielom

i nauczycielkom podnieść kwalifikacje w kluczowym obszarze. Należy pamiętać, że metody nauczania najlepiej zgłębiać na aktywnym warsztacie. Szkolenie online albo wykład nie przyniosą oczekiwanego rezultatu. Ważny jest też model pracy z nowymi metodami obejmujący rok szkolny.

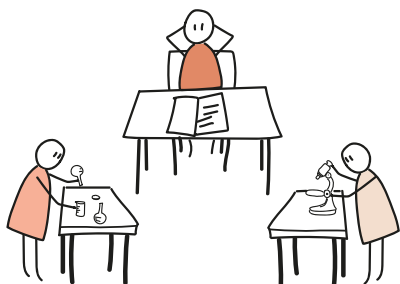

PROPOZYCJE DZIAŁAŃ DLA DYREKCJI:

- 1. Rozmowy z nauczycielkami i nauczycielami o skutecznych metodach nauczania**
Regularne spotkania, na których nauczycielki i nauczyciele mogą dzielić się doświadczeniami, wymieniać pomysły oraz analizować, które metody nauczania są najskuteczniejsze w kontekście ich pracy z uczniami i uczennicami. Takie rozmowy wspierają refleksję nad warsztatem pracy i mogą przynieść nowe rozwiązania codziennych wyzwań.
- 2. Organizacja spaceru edukacyjnego**
Spacer edukacyjny to obserwacja zajęć, która ma na celu analizę nauczania w szkole. Dyrektorka lub dyrektor, wspólnie z nauczycielami, mogą przyjrzeć się temu, jak wygląda proces uczenia się uczniów w różnych klasach, a następnie omówić, co działa najlepiej, a co wymaga zmiany.
- 3. Zaproszenie nauczycielek i nauczycieli do obserwowania swoich lekcji**
Warto zachęcić nauczycielki i nauczycieli do zaproszenia swoich koleżanek i kolegów na lekcję. Przed obserwacją warto wspólnie ustalić, na co szczególnie zwracać uwagę, np.: w jakich momentach uczennice i uczniowie byli najbardziej zaangażowani, jakie elementy lekcji wywołały największą aktywność. Po lekcji można porozmawiać o ewentualnych modyfikacjach i wnioskach na przyszłość.

4. **Wsparcie nauczycielek i nauczycieli w rozwiązywaniu trudności uczniów**

Nauczycielki i nauczyciele często stykają się z wyzwaniami związanymi z trudnościami uczniów. Warto wesprzeć ich, inicjując krótkie rozmowy, np. w pokoju nauczycielskim. Można zadać pytania: „Jak sobie z tym poradziłaś?” „Jaką metodę zastosowałaś?” „Co się sprawdza w pracy z uczniami w podobnych sytuacjach?” – takie rozmowy pomagają budować wspólnotę uczących się i wzmacniają wzajemne wsparcie.

III obszar – kształcenie umiejętności samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic

Wspieranie uczennic i uczniów w rozwijaniu umiejętności samodzielnego uczenia się ma kluczowe znaczenie dla ich przyszłego sukcesu. Jest również uznawana przez badaczy za jedną z najważniejszych umiejętności niezbędnych na zmieniającym się rynku pracy.

Samodzielne uczenie się oznacza:

- Przygotowanie do dynamicznie zmieniającego się świata – w dzisiejszym świecie zmiany następują błyskawicznie. Szkoła powinna wyposażyć uczennice i uczniów w umiejętności, które pozwolą im zdobywać wiedzę przez całe życie.
- Zwiększona efektywność nauki – samodzielne uczenie się pomaga uczennicom i uczniom lepiej opanować materiał, przyswajając wiedzę w sposób efektywny i osiągać sukcesy w nauce.
- Rozwój umiejętności samoorganizacji – samodzielność w nauce kształtuje zdolności planowania, wybierania odpowiednich strategii uczenia się, zarządzania czasem i realizacji celów.
- Przygotowanie do pracy zawodowej – w przyszłej karierze samodzielność w uczeniu się i rozwijaniu nowych umiejętności staje się kluczowa. Pracodawcy cenią pracowników, którzy potrafią adaptować się do zmian i zdobywać nową wiedzę.
- Kształtowanie postawy uczenia się – ta umiejętność nie dotyczy wyłącznie metod i technik nauki, ale również świadomości własnych potrzeb, motywacji oraz wiary we własne możliwości.

Skupienie się na kształceniu umiejętności samodzielnego uczenia się w szkole to inwestycja w sukces uczniów i uczennic w szkole oraz w ich przyszłość.

Naukowcy od wielu lat próbują zbadać, jak działa mózg i co sprawia, że zapamiętuje konkretne informacje na dłużej. Uczniowie stosują wiele technik, aby opanować dany materiał. Wiemy z badań, że niektóre z nich są skuteczne, ale wymagają dużego nakładu pracy (np. kilkukrotne czytanie materiału z podręcznika).

UWAGA: W poradnikach dla nauczycielek i nauczycieli

- *Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się? Vademecum dla nauczycieli klas I–III*
- *Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się? Vademecum dla nauczycieli klas IV–VIII*
- *Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się? Vademecum dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych*

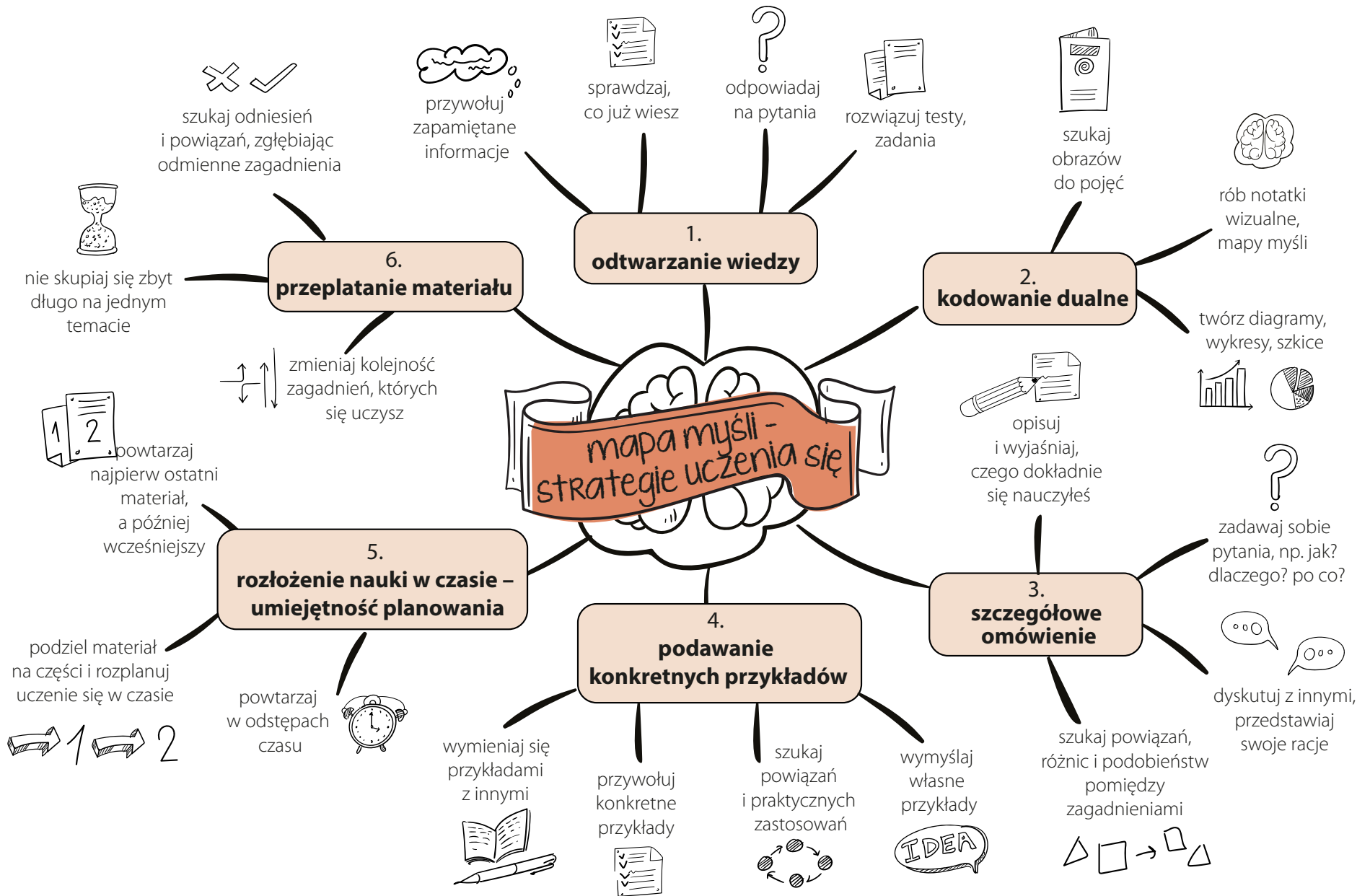
oraz dla uczennic i uczniów (wszystkie do pobrania ze strony ibe.edu.pl):

- *Jak się uczyć przyjemnie i efektywnie? Vademecum dla uczniów klas I–III*
- *Jak się uczyć przyjemnie i efektywnie? Vademecum dla uczniów klas IV–VIII*
- *Jak się uczyć przyjemnie i efektywnie? Vademecum dla uczniów szkół ponadpodstawowych*

omówione zostały szczegółowo procesy uczenia się mózgu oraz sześć strategii²², które według badaczy są najskuteczniejsze w trwałym zapamiętywaniu treści.

Strategie te są skuteczne bez względu na wiek uczennic i uczniów. Każda nauczycielka i każdy nauczyciel bez trudu może je zastosować na swoich lekcjach, aby nauczyć dzieci i młodzież, jak z nich korzystać. Dzięki temu uczniowie skuteczniej będą uczyli się samodzielnie w domu.

²² Dunolsky, J., (2020). *Jak uczyć uczniów jak się uczyć? Skuteczne strategie uczenia się* <https://kometa.edu.pl/biblioteka-cyfrowa/publikacja,1101,jak-uczyc-uczniow-jak-sie-uczyc-skuteczne-strategie-uczenia-sie> [dostęp: 18.06.2024]

PYTANIA DO REFLEKSJI

1. Jaką wiedzę mają nauczycielki i nauczyciele na temat umiejętności uczenia się? W jaki sposób rozwijają te umiejętności na swoich lekcjach? Ilu uczennic i uczniów to dotyczy?
2. Co wiedzą uczennice i uczniowie o strategiach uczenia się? Skąd czerpią tę wiedzę? W jakim stopniu nauczycielki i nauczyciele wspierają umiejętność uczenia się swoich uczniów?
3. W jaki sposób moja szkoła systemowo i systematycznie dba o rozwój umiejętności uczenia się uczennic i uczniów? Jakie działania podejmują wszyscy nauczyciele? Których uczniów one dotyczą?
4. Co wiedzą rodzice o strategiach uczenia się? W jaki sposób szkoła wspiera rodziców w dbaniu o rozwój umiejętności uczenia się uczennic i uczniów w domu?

Jakie zadania stoją przed dyrekcją w tym obszarze?

1. Zachęcanie nauczycielek i nauczycieli do wymiany doświadczeń – warto inicjować rozmowy na temat strategii uczenia się oraz wzmacniać umiejętności pedagogów w tym zakresie.
2. Monitorowanie, czy uczennice i uczniowie potrafią się uczyć – nie chodzi jedynie o analizę ocen czy planowanie godzin rewalidacyjnych. Kluczowe jest, aby uczniowie mieli poczucie, że potrafią się uczyć, wiedzieli, jak to robić, a szkoła aktywnie ich w tym wspierała.
3. Współpraca z rodzicami w zakresie wspierania samodzielnego uczenia się dzieci w domu – rodzice, również uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami, potrzebują wiedzy na temat skutecznych narzędzi uczenia się. Rodzice postrzegają nauczycieli jako ekspertów w dziedzinie uczenia się, dlatego szczególnie cenią sobie konkretne wskazówki, które mogą wykorzystać w domu, aby wspierać dziecko w nauce i pomagać mu osiągać sukcesy.

PROPOZYCJE DZIAŁAŃ DLA DYREKCJI

1. Przeprowadzenie rozmów z nauczycielami i nauczycielkami na temat tego, w jaki sposób szkoła wspiera rozwój umiejętności samodzielnego uczenia się u uczennic i uczniów.
2. Zorganizowanie rady pedagogicznej poświęconej omówieniu strategii wspierających samodzielne uczenie się.
3. Przeprowadzenie ewaluacji wewnętrznej wśród uczniów i uczennic dotyczącej ich wiedzy na temat strategii samodzielnego uczenia się.
4. Zaplanowanie godzin wychowawczych, które będą poświęcone nauczaniu strategii efektywnego uczenia się.
5. Zorganizowanie spotkań z rodzicami, których tematem będzie wspieranie samodzielnego uczenia się dzieci w domu, z wykorzystaniem dostępnych poradników dla rodziców.

IV obszar – Wypracowanie w szkole strategii zadawania angażujących prac domowych i udzielanie uczniom i uczennicom informacji zwrotnych

Wprowadzenie rozporządzenia dotyczącego zmian w zadawaniu prac domowych uwidocznilo przede wszystkim bardzo zróżnicowane podejście nauczycieli i nauczycielek do tej formy pracy oraz brak spójnej strategii w szkołach, która uporządkowałaby ten proces.

- Brak strategii i szerszej refleksji nad tym, jak w naszej szkole zadajemy prace domowe, spowodowały, że nauczyciele nie mieli pełnej świadomości, jakie zadania – ćwiczenia, wypracowania, projekty – były zadawane przez innych, co w konsekwencji prowadziło do ich nadmiernej kumulacji dla pojedynczego ucznia/uczennicy.
- Skutkiem tego były narastające trudności, które odbijały się na efektywności nauki.

Praca domowa jest jednak istotnym narzędziem dydaktycznym, które może być bardzo efektywne, jeśli jest stosowane w przemyślany sposób. Aktualnie uczniowie i uczennice

obawiają się, że nauczyciele mogą częściej decydować się na niezapowiedziane kartkówki, próbując w ten sposób zrekompensować ograniczenia wprowadzane w zakresie zadań domowych przez MEN.

Jakie zadania domowe wspierają samodzielne uczenie się w świetle wybranych badań?

Prace domowe mogą skutecznie wspierać rozwój uczennic i uczniów, pod warunkiem, że są odpowiednio dostosowane do ich wieku, możliwości oraz potrzeb, zarówno pod względem ilości, jak i jakości. W szczególności efektywne są zadania, które:

- pozwalają na zastosowanie zdobytej wiedzy w praktyce,
- nie są zbyt czasochłonne,
- promują samodzielne uczenie się,
- uwzględniają cykliczność pracy i odwołują się do wcześniej zdobytej wiedzy,
- wspierają rozwój indywidualnych strategii uczenia się,
- rozwijają samodzielność i autonomię ucznia, np. poprzez zadania dające możliwość wyboru.

Tego typu prace domowe nie tylko wspierają proces nauki, ale także motywują uczniów i uczennice do rozwijania odpowiedzialności za własny rozwój.

Udzielanie uczniom i uczennicom informacji zwrotnej

Kolejnym wyzwaniem w związku z zadawaniem pracy domowej jest udzielanie uczniowi informacji zwrotnej. Jej konieczność oraz struktura wynikają z wielu aktów prawnych:

art. 44b. Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2018 r., poz. 1457, poz. 1560, poz. 1669 i poz. 2245), wskazuje rolę i zakres oceniania wewnątrzszkolnego.

Nauczyciel, oceniając, powinien:

1. rozpoznać poziom i postęp wiedzy oraz umiejętności ucznia i uczennicy w kontekście obowiązujących wymagań – aby zobaczyć ten „postęp”, nauczyciel musi przeprowadzić diagnozę wstępną umiejętności ucznia,
2. sformułować wymagania edukacyjne, jakie uczeń/uczennica musi spełnić na poszczególne oceny śródroczne i końcoworoczne,

3. na bieżąco oceniać postępy i wiedzę ucznia/uczennicy, ale tak, aby ta ocena spełniała następujące cele:
- informowała ucznia/uczennicę o postępach
 - była wskazówką, co uczeń/uczennice robi dobrze i jak ma uczyć się dalej
 - była wskazówką do samorozwoju
 - motywowała do dalszej pracy
 - była informacją dla rodziców o postępach dziecka.

art. 44c ust. Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2018 r., poz. 1457, poz. 1560, poz. 1669 i poz. 2245), mówi o obowiązku dostosowania wymagań i indywidualizacji pracy nauczyciela do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.

§ 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534) doprecyzowuje, jakiego ucznia dotyczą te dostosowania:

1. posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – na podstawie tego orzeczenia oraz ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym, o którym mowa w art. 127 ust. 3 ustawy – Prawo oświatowe;
2. posiadającego orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania – na podstawie tego orzeczenia;
3. posiadającego opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, wskazującą na potrzebę takiego dostosowania – na podstawie tej opinii;
4. nieposiadającego orzeczenia lub opinii wymienionych w pkt 1–3, który jest objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole – na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia dokonanego przez nauczycieli i specjalistów, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 5 ustawy – Prawo oświatowe;

5. posiadającego opinię lekarza o ograniczonych możliwościach wykonywania przez ucznia określonych ćwiczeń fizycznych na zajęciach wychowania fizycznego – na podstawie tej opinii.

Konieczność udzielania uczniom informacji zwrotnej na temat wykonania przez nich prac domowych nie powinna więc budzić kontrowersji.

Ważne jest omówienie komentarzy do prac uczniów oraz zaplanowanie czasu na analizę tych zapisów przez ucznia/uczennicę, internalizację, poprawę i zaplanowanie kolejnych kroków uczenia się. Tylko wówczas informacja zwrotna osiągnie swój efekt. Należy również podkreślić, że jakość komunikowania ocen uczniom, w tym atmosfera, poczucie sprawiedliwości, wspierające komunikaty itp. wzbudza ogromne emocje i determinuje dalsze nastawienie do pracy. Może motywować do dalszego rozwoju²³ lub wywoływać apatię, zwiększać brak wiary w siebie i zniechęcać do kolejnych prób pracy. Może też budzić wstyd (przed sobą, przed rówieśnikami, przed rodzicami i nauczycielem), który może być tak paraliżujący, że zahamuje rozwój ucznia²⁴.

PYTANIA DO REFLEKSJI

1. W jaki sposób, po zmianie rozporządzenia dotyczącego prac domowych, nauczycielki i nauczyciele zadają uczniom zadania? Jaka jest ich liczba i czego najczęściej dotyczą?
2. Czy nauczycielki i nauczyciele mają wiedzę o ilości prac domowych, kartkówek i innych zadań zadawanych łącznie z różnych przedmiotów? Skąd czerpią tę wiedzę i jak wpływa ona na ilość i jakość zadań domowych?
3. W jaki sposób rodzice są informowani o zasadach dotyczących prac domowych w szkole? Czy i skąd wiedzą, jak wspierać swoje dziecko w samodzielnym uczeniu się?
4. Którzy uczniowie i uczennice regularnie odrabiają prace domowe, a którzy tego nie robią? Z jakich powodów? W jaki sposób szkoła wspiera tych, którzy mają trudności z odrabianiem zadań domowych?

²³ Kowalewski, M. (2016). Ocenianie uczniów we współczesnej i przyszłej praktyce szkolnej – szanse, zagrożenia i perspektywy. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanistycznej*, s. 29.

²⁴ Groenwald, M. (2015). O wstydzie w sytuacjach oceniania szkolnego i konsekwencjach doświadczania go przez uczniów, *Kwartalnik* (1), Uniwersytet Gdański, s. 72.

Jakie zadania stoją przed dyrekcją w tym obszarze?

1. **Wspólne ustalenie z nauczycielkami i nauczycielami, które prace domowe najlepiej wspierają uczennice i uczniów** – kadra powinna być świadoma, jakie zadania domowe najskuteczniej wspierają proces uczenia się i rozwój uczniów.
2. **Przeprowadzenie analizy dotyczącej tego, jakie prace domowe są najczęściej zadawane oraz w jakiej ilości** – nauczycielki i nauczyciele powinni mieć pełny wgląd w to, ile i jakie zadania są zadawane uczniom w danym tygodniu. Ważne jest również monitorowanie liczby kartkówek i sprawdzianów, aby ich nadmiar nie wpływał negatywnie na motywację uczniów.
3. **Zainicjowanie refleksji wśród nauczycielek i nauczycieli nad wynikami uczniów** – każda ocena jest cenną informacją zwrotną dla nauczyciela. Wysoka liczba ocen niedostatecznych lub dopuszczających powinna być sygnałem do przeanalizowania i ponownego omówienia tematu na kolejnych zajęciach, aby uczniowie mieli szansę opanować wymagane umiejętności.
4. **Wspieranie rodziców i uczniów w efektywnym korzystaniu z informacji zwrotnej** – nauczycielki i nauczyciele często poświęcają dużo czasu na przekazanie dokładnych informacji zwrotnych. Ważne jest, aby uczniowie, szczególnie młodsi, wiedzieli, jak z nich korzystać, dlatego konieczna jest współpraca z rodzicami w celu wspierania uczniów w ich samodzielnym rozwoju.

PROPOZYCJE DZIAŁAŃ DLA DYREKCJI

1. **Wspólne wypracowanie strategii dotyczącej zadawania prac domowych** w szkole, uwzględniającej różnorodność potrzeb uczniów i nauczycieli, a także spójność działań w tym zakresie.
2. **Przeprowadzenie rozmów z nauczycielkami i nauczycielami** na temat ilości i jakości zadawanych prac domowych. Można zaproponować, aby przez określony czas zadania były regularnie zapisywane w dzienniku elektronicznym, co umożliwi dokładniejszą analizę wspólnej pracy. Warto również skorzystać z gotowych scenariuszy rad pedagogicznych zawartych w tym poradniku.
3. **Organizowanie spotkań z rodzicami poświęconych wspieraniu uczennic i uczniów** w korzystaniu z informacji zwrotnej, co pomoże dzieciom lepiej zrozumieć, jak mogą pracować nad swoim rozwojem w oparciu o feedback od nauczycieli i nauczycielek.

Rozdział 3

Jak sprawować nadzór pedagogiczny nad realizacją rozporządzenia o pracach domowych?

Nadzór pedagogiczny dyrektora szkoły odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu wysokiej jakości edukacji oraz w tworzeniu sprzyjającego środowiska do nauki i rozwoju uczniów. Dyrektor, jako lider edukacyjny, ma za zadanie nie tylko zarządzać administracyjnymi aspektami funkcjonowania placówki, ale również wspierać nauczycieli i nauczycielki w ich pracy dydaktycznej i wychowawczej. Efektywny nadzór pedagogiczny pozwala na monitorowanie i ocenę procesów edukacyjnych, identyfikowanie obszarów wymagających poprawy oraz wdrażanie innowacyjnych rozwiązań. Dzięki temu możliwe jest ciągle podnoszenie standardów nauczania, co bezpośrednio przekłada się na sukcesy edukacyjne uczniów oraz ich przygotowanie do przyszłych wyzwań.

3.1. Przykładowe plany nadzoru pedagogicznego skupiające się na wspieraniu samodzielności uczenia się uczniów i uczennic

Cele nadzoru pedagogicznego (niezależnie od etapu edukacyjnego):

1. Rozwijanie umiejętności samodzielnego myślenia i działania uczniów i uczennic, co przekłada się na ich zdolność do podejmowania decyzji oraz planowania własnej nauki.
2. Zwiększenie autonomii uczniów i uczennic w procesie uczenia się, co oznacza umożliwienie im większej swobody w podejmowaniu decyzji dotyczących sposobu nauki, wyboru strategii oraz sposobu realizacji zadań.

KLASY I–VI

Obszar	Działania	Terminy
tematyka i terminy przeprowadzania kontroli w zakresie przestrzegania przez nauczycieli przepisów prawa	analiza dzienników lekcyjnych (brak ocen za prace domowe, z wyjątkiem ocen za ćwiczenia usprawniające motorykę małą; brak ocen niedostatecznych za brak pracy domowej)	XI, III

Obszar	Działania	Terminy
tematyka i terminy przeprowadzania kontroli w zakresie przebiegu procesów kształcenia i wychowania w szkole	analiza zeszytów uczniowskich (jakość informacji zwrotnej dawanej przez nauczyciela, dalsza praca ucznia/uczennicy z informacją zwrotną otrzymaną od nauczyciela)	II
zakres wspomagania nauczycieli w realizacji ich zadań	organizacja warsztatów z pracy z informacją zwrotną (proste narzędzia dawania informacji zwrotnej, tworzenie przez nauczyciela warunków do jej wykorzystania przez ucznia/uczennicę)	XI
plan obserwacji lekcji	obserwacja lekcji nauczyciela według znanych im kryteriów (patrz: Karta obserwacji lekcji)	III–V

KLASY VII–VIII ORAZ SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Obszar	Działania	Terminy
tematyka i terminy przeprowadzania kontroli w zakresie przestrzegania przez nauczycieli przepisów prawa	analiza dzienników lekcyjnych (brak ocen za prace domowe – tylko SP, brak ocen niedostatecznych za brak pracy domowej)	XI, III
tematyka i terminy przeprowadzania kontroli w zakresie przebiegu procesów kształcenia i wychowania w szkole	ankieta dla uczniów i rodziców na temat jakości pracy domowej zadawanej przez nauczyciela oraz jej efektywności we wspieraniu samodzielnego uczenia się ucznia/uczennicy	XI
	analiza zgodności prac domowych zadawanych w szkole z kryteriami, które wg badań edukacyjnych powinna spełniać efektywna praca domowa (patrz: Scenariusz 2)	II
zakres wspomagania nauczycieli w realizacji ich zadań	organizacja warsztatów na temat prac domowych wspierających proces uczenia się	XII
plan obserwacji lekcji	obserwacja lekcji nauczyciela według znanych im kryteriów (patrz: Karta obserwacji lekcji)	I–IV

3.2. Przykłady działań dykcji wspierających rozwój umiejętności nauczycieli i nauczycielek w zakresie wspierania samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic

3.2.1 Plan pracy szkoły

CEL: kształcenie umiejętności samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic

Poniżej przedstawiamy propozycję systemowych i systematycznych działań szkoły, które mają na celu skuteczne kształcenie **umiejętności samodzielnego uczenia się uczniów**.

KROK 1. Diagnoza – kluczowym pierwszym krokiem jest zbadanie, czy uczniowie i uczennice potrafią samodzielnie się uczyć, jakiego wsparcia potrzebują nauczycielki i nauczyciele w tym zakresie oraz jakie potrzeby zgłaszają rodzice.

WARTO: skorzystać z przykładów narzędzi ewaluacyjnych, które znajdują się w tym vademecum, aby dokładnie przeanalizować sytuację w szkole.

KROK 2. Planowanie działań – po analizie wniosków z diagnozy należy zaplanować konkretne działania, przypisując je odpowiednim osobom w szkole. Działania te powinny być skierowane do wszystkich grup odpowiedzialnych za wspieranie samodzielności uczniów, tj. nauczycieli, nauczycielek, uczennic i uczniów, a także rodziców.

KROK 3. Realizacja działań i monitoring – proponowane działania powinny wynikać z wyników diagnozy i być dostosowane do specyfiki danej szkoły. Warto wdrażać rozwiązania zawarte w tym vademecum, które są szczegółowo opisane i dostosowane do różnych potrzeb szkoły.

POLECAMY:

1. Wypracować z radą pedagogiczną strategię zadawania efektywnych prac domowych – warto, aby wszyscy nauczyciele zastanowili się, które prace domowe wspierają proces uczenia się uczniów i uczennic.

WARTO: skorzystać ze Scenariusza 2 na s. 50.

- Przeprowadzić z uczniami i uczennicami lekcje wychowawcze na temat strategii samodzielnego uczenia się.

WARTO: skorzystać ze scenariuszy dla wychowawców zamieszczonych w **vademecach dla nauczycieli:**

- [Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się?](#)
[Vademecum dla nauczycieli klas I–III](#)
- [Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się?](#)
[Vademecum dla nauczycieli klas IV–VIII](#)
- [Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się?](#)
[Vademecum dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych.](#)

- Zapoznać uczniów i uczennice z publikacjami przeznaczonymi dla nich:

- Jak się uczyć przyjemnie i efektywnie? Vademecum dla uczniów klas I–III,*
- Jak się uczyć przyjemnie i efektywnie? Vademecum dla uczniów klas IV–VIII,*
- Jak się uczyć przyjemnie i efektywnie? Vademecum dla uczniów szkół ponadpodstawowych (do pobrania na stronie ibe.du.pl).*

- Prowadzić lekcje wzmacniające samodzielność uczniów w procesie uczenia się.

WARTO: skorzystać z propozycji metodycznych zamieszczonych w vademecach dla nauczycieli.

- Doskonalic warsztat nauczycieli i nauczycielek w zakresie udzielania uczniom informacji zwrotnych, w tym dotyczących pracy domowej.

WARTO: skorzystać ze wskazówek zawartych w rozdziałach vademecum dla nauczycieli poświęconych udzielaniu informacji zwrotnych.

- Uczyć uczniów i uczennice, jak korzystać z informacji zwrotnych od nauczycieli.

WARTO: przeprowadzić zajęcia z uczniami, opierając się na treściach zawartych w vademecach dla uczniów.

7. Zorganizować pomoc dla uczniów i uczennic w odrabianiu prac domowych na terenie szkoły.

WARTO: wykorzystać przykłady dobrych praktyk zaproponowanych w rozdziale 4.3.

8. Wspierać nauczycieli i nauczycielki we wprowadzaniu nowych metod pracy.

WARTO: wykorzystać arkusz obserwacji lekcji lub zaproponować spacer edukacyjny (SE).

9. Wzmacniać współpracę nauczycieli i nauczycielek w zadawaniu międzyprzedmiotowych prac domowych.

WARTO: wykorzystać przykłady zadań interdyscyplinarnych przedstawionych w rozdziale 4.

10. Rozmawiać z rodzicami o ich roli i sposobach wspierania samodzielnej pracy dzieci i młodzieży w domu.

WARTO: wykorzystać scenariusze spotkań z rodzicami zawarte w tym poradniku (rozdział 5) i przeprowadzić cykl spotkań.

KROK 4. Ewaluacja działań – na koniec warto sprawdzić skuteczność działań. Być może niektóre z nich warto powtórzyć w kolejnym roku szkolnym.

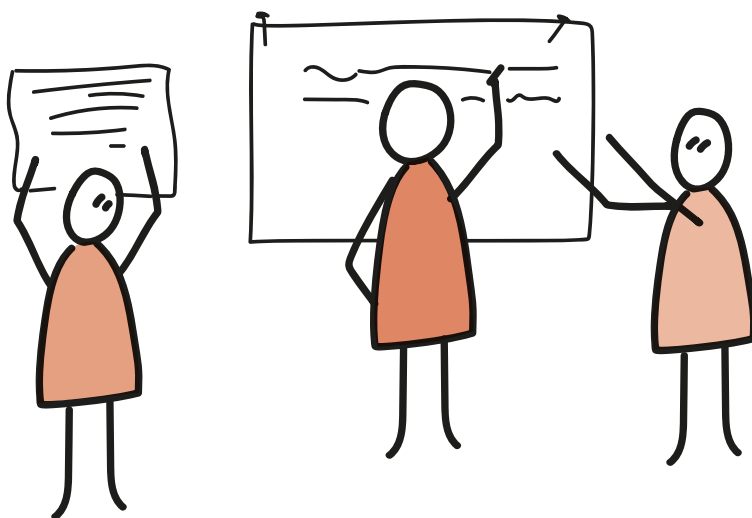

WARTO: wykorzystać narzędzia ewaluacji zamieszczone w tym vademecum.

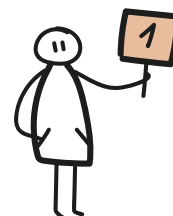
Uczenie uczniów i uczennic samodzielnego uczenia się to proces ciągły. Co roku pojawiają się nowi uczniowie, rodzice, a czasem także nauczyciele – dlatego warto regularnie wracać do wypracowanego planu, w razie potrzeby go modyfikować, ale przede wszystkim systematycznie podejmować działania wspierające rozwój tej umiejętności u dzieci i młodzieży.

3.2.2. Scenariusze rad pedagogicznych

Jeśli szkoła skupia się na wspieraniu samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic, warto uwzględnić ten temat w programie doskonalenia wewnątrzszkolnego. Poniżej przedstawiamy scenariusze dwóch warsztatów, które mogą poprowadzić dyrektorzy, liderzy wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli lub nauczycielki i nauczyciele zainteresowani wpływem pracy domowej na efektywność uczenia się.

SCENARIUSZ 1

Temat:

Czy i jak zadawać pracę domową w czasach AI?

Uczestnicy:

Nauczyciele i nauczycielki szkół ponadpodstawowych przygotowujący uczniów do egzaminu maturalnego (scenariusz można zaadaptować na potrzeby pracy z nauczycielami szkół podstawowych).

Cel:

Poszukiwanie szkolnego modelu pracy domowej, który zapewni samodzielność uczenia się uczniów i uczennic.

Kryteria sukcesu:

- Nauczyciele opracowują strategie zadawania prac domowych oraz narzędzia ich oceniania, które zwiększą samodzielność uczenia się uczniów.
- Nauczyciele wybierają strategie zadawania prac domowych oraz narzędzia ich oceniania do wykorzystania na ich przedmiotach oraz planują działania w zespołach przedmiotowych.

Czas trwania: 75 minut

Przebieg:

- 1. Przed spotkaniem** – osoba prowadząca przygotowuje materiały na warsztaty, wybierając zadania z repetytoriów lub arkuszy maturalnych dostępnych na stronie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej dla pięciu grup przedmiotowych (język polski, język obcy, matematyka, przedmioty humanistyczne, przedmioty przyrodnicze). Następnie tworzy rozwiązania tych zadań za pomocą narzędzi AI (np. <https://chatgpt.com/> lub <https://claude.a>). Warto wybrać zadania otwarte i rozbudowane, takie jak pisemne wypowiedzi argumentacyjne.
- 2. Rozpoczęcie spotkania** – osoba prowadząca rozpoczyna warsztaty, pytając nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych, jak pracują z zadaniami maturalnymi. Prawdopodobnie padnie odpowiedź, że część zadań uczniowie wykonują jako pracę

domową. Następnie informuje uczestników, że warsztaty skupią się na wykorzystaniu pracy domowej jako narzędzia do przygotowania uczniów do matury. Nauczyciele są dzieleni na zespoły przedmiotowe, a ich zadaniem jest ocena poprawności prac oraz wystawienie oceny. Po uzasadnieniu ocen osoba prowadząca ujawnia, że prace były przygotowane przez sztuczną inteligencję (AI – artificial intelligence) i podaje cel warsztatów (15 minut).

3. Dyskusja – prowadzący inicjuje krótką dyskusję, zachęcając nauczycieli do podzielenia się swoimi emocjami związanymi z ocenianiem prac stworzonych przez AI (np. frustracja, bezradność). Podkreśla, że sytuacja ta jest wyzwaniem dla szkół i systemów edukacyjnych na całym świecie, które wymaga zmiany utrwalonych praktyk w szkołach. Należy jednak unikać skupienia się wyłącznie na błędach AI, a raczej zwrócić uwagę na brak realnego wpływu niesamodzielnych prac na proces uczenia się uczniów (10 minut).

4. Praca w grupach – nauczyciele są dzieleni na czteroosobowe zespoły złożone z nauczycieli różnych przedmiotów. Zadaniem grup jest opracowanie strategii wspierających samodzielność uczniów w rozwiązywaniu zadań egzaminacyjnych. Strategie mogą obejmować m.in.:

- Przeniesienie pracy do klasy, gdzie nauczyciel może obserwować i wspierać uczniów.
- Personalizowanie zadań, które wymagałyby refleksji i odniesienia do własnych doświadczeń.
- Oczekiwanie od uczniów dokumentacji procesu myślowego.
- Dodanie ustnych prezentacji lub nagrań wideo wyjaśniających rozwiązania.
- Regularne i selektywne sprawdzanie postępów.
- Refleksja metapoznawcza nad procesem uczenia się.
- Rezygnacja z sumującego oceniania prac domowych.

Grupy zapisują swoje pomysły i prezentują je pozostałym uczestnikom (15 minut).

5. Ocena narzędzi oceniania: jeśli w grupach nie pojawi się temat rezygnacji z ocen sumujących, osoba prowadząca omawia alternatywne narzędzia oceniania, takie jak:

- Samoocena uczniów (np. rubryki oceniania z precyzyjnymi kryteriami).

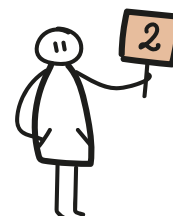
- Informacja zwrotna od nauczyciela (np. komentarze audio lub wideo).
- Koleżeńska informacja zwrotna na podstawie określonych kryteriów.
- Cyfrowe portfolio dokumentujące proces uczenia się.
- Obrona pracy, gdzie uczniowie odpowiadają na pytania nauczycieli i rówieśników (10 minut).

6. Planowanie wdrożenia: nauczyciele wracają do swoich zespołów przedmiotowych i wybierają jedną strategię oraz jedno narzędzie nienumerycznego oceniania, które wdrożą w ciągu najbliższych czterech tygodni (20 minut).

7. Podsumowanie: osoba prowadząca podkreśla wagę świadomości możliwości sztucznej inteligencji oraz konieczność ciągłego dostosowywania metod nauczania i oceniania do nowych realiów (5 minut).

SCENARIUSZ 2

Temat:

Jakie prace domowe wspierają proces uczenia się?

Uczestnicy:

nauczyciele i nauczycielki starszych klas szkół podstawowych (VII–VIII) oraz wszystkich klas szkół ponadpodstawowych, niezależnie od tego, na jakim poziomie (podstawowym czy rozszerzonym) uczą.

Cel:

Zbiorowa refleksja nauczycieli nad jakością pracy domowej w szkole.

Kryteria sukcesu:

- Nauczyciele wskazują cechy efektywnej pracy domowej opisane w badaniach naukowych i odnoszą tę wiedzę do swojej praktyki.
- Nauczyciele wymieniają co najmniej 4 typy innowacyjnych zadań, które mogą być wykorzystane jako praca domowa.
- Nauczyciele tworzą własne zadanie edukacyjne według kryteriów i ewentualnie dokonują jego modyfikacji po uzyskaniu informacji zwrotnej od innych nauczycieli.

Czas trwania: 90 minut

Przebieg:

1. **Miniankieta – rozpoczęcie spotkania** – osoba prowadząca rozpoczyna spotkanie od przeprowadzenia miniankiety, np. za pomocą narzędzia [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com). Narzędzie to pozwala natychmiast zobaczyć wizualizację odpowiedzi nauczycieli na pytania związane z pracą domową. Po zakończeniu ankiety osoba prowadząca zachęca nauczycieli do swobodnego komentowania wyników.

Przykładowe pytania ankietowe:

- Jak często zadajesz pracę domową? (codziennie, co najmniej 2 razy w tygodniu, raz na tydzień, wcale lub prawie wcale)
- Jak oceniasz wpływ pracy domowej na poziom osiągnięć swoich uczniów (skala 1–5, gdzie „1” oznacza „bardzo nisko”, a „5” oznacza „bardzo wysoko”)?

Jeśli w szkole została wcześniej przeprowadzona ankieta na temat jakości pracy domowej oraz jej efektywności w rozwijaniu samodzielnego uczenia się uczniów, wprowadzeniem do warsztatów może być prezentacja wyników tego badania (10 minut).

2. **Krótki wykład na temat efektywności prac domowych** – osoba prowadząca wygłasza krótki wykład na temat efektywności prac domowych, oparty na badaniach nowozelandzkiego naukowca, Johna Hattiego, zawartych w jego przełomowej publikacji *Visible Learning* z 2009 roku (wydanie polskie: *Widoczne uczenie się dla nauczycieli. Jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się*, 2015, wyd. Centrum Edukacji Obywatelskiej). Praca ta jest syntezą ponad 800 metaanaliz obejmujących wyniki 50 tysięcy badań, w których uczestniczyło około 200 milionów uczniów w wieku od 4 do 20 lat (15 minut).

Kluczowe wnioski Johna Hattiego dotyczące prac domowych:

- Prace domowe mają umiarkowany, pozytywny wpływ na osiągnięcia uczniów, z przeciętnym efektem wynoszącym 0,29 (za znaczący Hattie uznaje efekt powyżej 0,4).
- Różnice w efektywności prac domowych między poziomami edukacyjnymi:
 - Szkoły podstawowe: minimalny efekt prac domowych (około 0,15).
 - Szkoły średnie (klasy VII–VIII oraz szkoły ponadpodstawowe): wyraźny efekt (około 0,64).

Warunki skuteczności prac domowych:

- Zadania angażujące i wymagające krytycznego myślenia są bardziej efektywne niż rutynowe ćwiczenia.
- Sprawdzanie i omawianie prac domowych z uczniami znacząco zwiększa ich wpływ na osiągnięcia. Ważne jest szybkie i częste udzielanie informacji zwrotnej, a nie tylko ocenianie każdej pracy.
- Krótsze i częstsze prace domowe są bardziej efektywne niż długie i rzadkie.
- Prace domowe zintegrowane z lekcjami oraz dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów zwiększają skuteczność nauki.
- Właściwie zadane prace domowe rozwijają samodzielność i samoregulację uczniów.

- Zbyt duże zaangażowanie rodziców w odrabianie prac domowych może obniżyć ich efektywność.
3. **Dyskusja** – osoba prowadząca zadaje nauczycielom pytanie o to, na ile przedstawione wyniki badań są zgodne z ich codziennym doświadczeniem i obserwacjami związanymi z pracą domową. Zachęca do podzielenia się przemyśleniami i refleksjami, tworząc przestrzeń na krótką dyskusję. Celem tej rozmowy jest skonfrontowanie badań z rzeczywistością szkolną oraz wyłonienie kluczowych problemów lub wyzwań w kontekście efektywności prac domowych (10 minut).
4. **Prezentacja różnych typów zadań możliwych do wykorzystania jako prace domowe**, zgodnie z kryteriami efektywności wskazanymi przez Johna Hattiego. Zadaniem osoby prowadzącej może być przedstawienie propozycji, jednak warto zaangażować nauczycieli w to przedsięwzięcie, np. poprosić chętnych nauczycieli o przygotowanie materiałów dla całej rady pedagogicznej. Alternatywnie można zorganizować panel nauczycielski, w którym osoby mające doświadczenie w stosowaniu takich metod podzielą się swoimi praktykami (15 minut).

Przykładowe typy zadań:

- **Cyfrowe opowieści:** Uczennice i uczniowie tworzą krótkie filmy lub animacje, które wyjaśniają koncepcje naukowe, przełomowe eksperymenty czy przyczyny wydarzeń historycznych.
- **Odwrócona lekcja:** Uczennice i uczniowie przygotowują materiały edukacyjne dla swoich rówieśników na zadany temat, które następnie prezentują podczas lekcji.
- **Dziennik obserwacji naukowych:** Zadaniem uczniów jest opisywanie zjawisk przyrodniczych lub eksperymentów przeprowadzonych w domu.
- **Infografiki, wykresy, diagramy, mapy myśli lub sketchnotki:** Uczennice i uczniowie tworzą wizualne przedstawienia złożonych informacji w formie cyfrowych lub papierowych projektów graficznych.
- **Projekt międzypokoleniowy:** Uczennice i uczniowie przeprowadzają wywiady z członkami rodziny lub społeczności lokalnej na tematy historyczne lub kulturowe.

- **Wirtualna wycieczka edukacyjna:** Uczennice i uczniowie odbywają wirtualne wycieczki po muzeum, mieście lub kraju związanym z tematem lekcji.
- **Podcasty lub posty na blogu edukacyjnym/naukowym:** Uczennice i uczniowie tworzą i publikują treści edukacyjne w formie podcastów lub blogów.
- **Interaktywne quizy i gry edukacyjne:** Uczennice i uczniowie projektują interaktywne quizy lub gry edukacyjne dla swoich rówieśników.
- **Nauka przez nauczanie:** Uczennice i uczniowie przygotowują i przeprowadzają krótką lekcję dla młodszych uczniów, podczas której wyjaśniają dany temat.

5. **Praca w zespołach** – osoba prowadząca tworzy zespoły (po 2–3 osoby) – mogą one składać się z nauczycieli uczących tego samego przedmiotu lub być międzyprzedmiotowe, jeśli zadania mają być interdyscyplinarne. Nauczycielki i nauczyciele przygotowują 1–2 zadania dla swoich uczennic i uczniów do wykonania w domu. Mogą skorzystać z wcześniej zaprezentowanych typów zadań lub stworzyć własne. Grupy zapisują swoje pomysły, najlepiej w formie cyfrowej (25 minut).

Kryteria sukcesu do pracy zespołowej:

- Twórczość i krytyczne myślenie – zadanie spełnia przesłanki efektywnej pracy domowej – jest twórcze, wymaga krytycznego myślenia, a jego treść jest powiązana z tematyką realizowaną podczas lekcji.
- Czas realizacji – zadanie zostanie zrealizowane w ciągu najbliższych 3 tygodni.
- Opis zadania dla uczennic i uczniów zawiera: jasne kryteria sukcesu, sposób realizacji (indywidualnie lub grupowo), instrukcje, spis potrzebnych materiałów oraz przewidywany czas potrzebny na wykonanie.
- Ocena pracy – zaplanowano sposób oceny zadania – preferowany sposób to informacja zwrotna od nauczyciela, zwłaszcza w klasach VII–VIII szkoły podstawowej, bez oceny numerycznej.

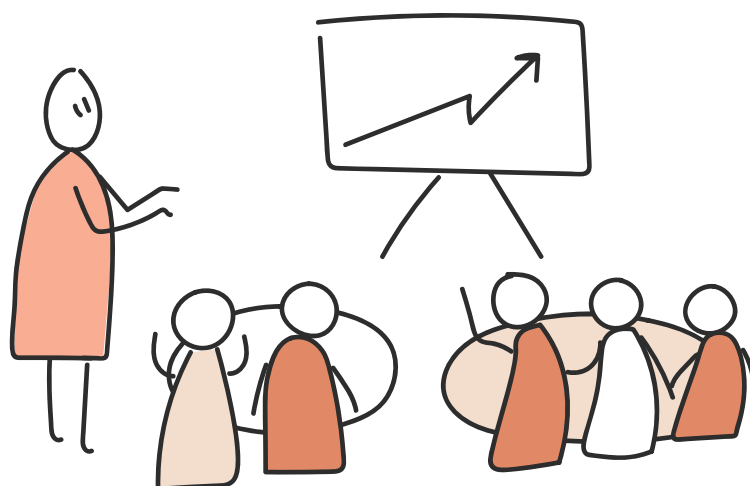
6. **Informacja zwrotna** – osoba prowadząca prosi zespoły o komentarz do stworzonych zadań, stosując następujący model:

- Co w tym zadaniu jest atrakcyjne dla uczennic i uczniów?
- Co warto doprecyzować, ponieważ uczennice i uczniowie mogą mieć trudności ze zrozumieniem?

Zespoły udzielają sobie informacji zwrotnej w formie kolejnych wypowiedzi. Jeśli nauczyciele pracowali nad zadaniami w GoogleDocs, najlepiej udzielać informacji zwrotnej w formie komentarzy bezpośrednio w pliku tekstowym. Nauczycielki i nauczyciele mogą dokonać modyfikacji swojego zadania po zapoznaniu się z koleżeńskimi uwagami (10 minut).

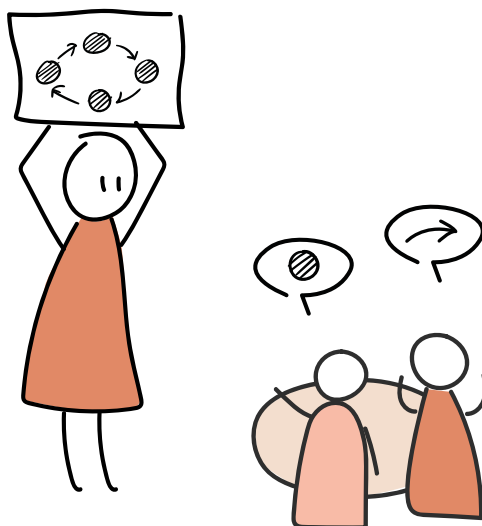
7. **Podsumowanie** – osoba prowadząca kończy spotkanie, prosząc uczestniczki i uczestników o zrealizowanie zaplanowanych zadań w najbliższych tygodniach oraz o zapisanie swoich obserwacji dotyczących efektywności pracy domowej.

Nauczycielki i nauczyciele zostają poinformowani, że na kolejnym spotkaniu, które powinno odbyć się za **4–6 tygodni**, nastąpi omówienie zgromadzonych refleksji i dyskusja nad dalszymi krokami (5 minut).

3.2.3. Obserwacja lekcji

Obserwacja lekcji powinna być ukierunkowana i skoncentrowana na kluczowych obszarach, które są istotne z punktu widzenia nadzoru pedagogicznego w danym roku szkolnym. Poniżej znajduje się karta obserwacji, która umożliwi diagnozę lub ocenę, w jakim stopniu nauczycielka lub nauczyciel stwarza warunki do samodzielnego uczenia się uczennic i uczniów podczas lekcji. Obserwacji podlegają cztery obszary: praca z celami i kryteriami, kształcenie myślenia, organizacja pracy oraz budowanie postaw sprawczości i wytrwałości.

KARTA OBSERWACJI LEKCJI

Imię i nazwisko nauczyciela/nauczycielki	Imię, nazwisko i funkcja obserwatora/ obserwatorce	Data obserwacji	Przedmiot	Klasa

Cel lekcji:

Temat:

Związek celu i tematu lekcji z wymaganiami z podstawy programowej

.....

Przebieg zajęć

Czas (min)	Działania uczniów i uczennic	Działania nauczyciela/ nauczycielce	Uwagi dotyczące warsztatu nauczycielskiego

Autorefleksja nauczyciela/nauczycielce

Co przebiegało zgodnie z planem / było efektywne / zwiększało samodzielność uczenia się uczniów?	Co nie przebiegało zgodnie z planem / nie było efektywne / zmniejszało samodzielność uczenia się uczniów?	Pomysły na modyfikacje

Podsumowanie lekcji (część wypełniana przez obserwatora/obserwatorkę z uwzględnieniem opinii nauczyciela/nauczycielki)

Mocne strony	Wskazówki do pracy
PRACA Z CELAMI I KRYTERIAMI	
KSZTAŁCENIE MYŚLENIA	
ORGANIZACJA PRACY NA LEKCJI	
BUDOWANIE POSTAW SPRAWCZOŚCI I WYTRWAŁOŚCI	

Ocena lekcji (wyróżniająca, bardzo dobra, dobra, negatywna – fakultatywnie, jeśli np. obserwacja lekcji ma być jednym z narzędzi do wykorzystania przy ocenie nauczyciela)

.....

Realizacja zaleceń poobserwacyjnych (o ile zostały sformułowane podczas poprzedniej obserwacji):

-
-
-

Zalecenia poobserwacyjne:

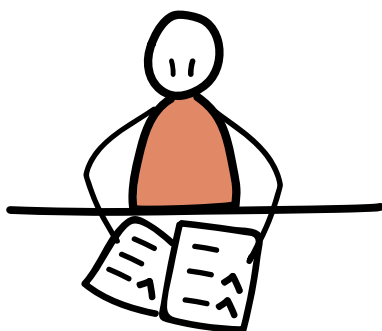
-
-
-

Data rozmowy poobserwacyjnej	Podpis nauczyciela/nauczycielki	Podpis obserwatora/obserwatorki

Materiał pomocniczy służący ocenie poszczególnych obszarów:

PRACA Z CELAMI I KRYTERIAMI	
Czy cel lekcji był jasno i czytelnie przedstawiony?	
Czy cel lekcji został umieszczony w szerszej perspektywie (np. w nawiązaniu do nabytej wcześniej wiedzy i umiejętności uczniów oraz kontekstów pozaszkolnych)?	
Czy uczniowie brali udział w formułowaniu celu lekcji i kryteriów sukcesu?	
Czy wszystkie zadania były podporządkowane realizacji celu lekcji?	
Czy uczniowie mieli możliwość autorefleksji nad realizacją celów i kryteriów sukcesu?	
ORGANIZACJA PRACY NA LEKCJI	
Jaka była proporcja zadań wykonywanych przez uczniów i uczennice w porównaniu do aktywności nauczyciela/nauczycielki?	
Jak wyglądały proporcje między zadaniami wykonywanymi samodzielnie, w grupie i z całą klasą?	
Czy uczniowie samodzielnie wykonywali notatki?	
Czy instrukcje nauczyciela/nauczycielki były jasne i zrozumiałe oraz umożliwiały uczniom i uczennicom samodzielne podjęcie pracy nad zadaniem?	

KSZTAŁCENIE MYŚLENIA	
Czy uczniowie mieli możliwość dyskusji, samodzielnego dochodzenia do rozwiązań, zadawania pytań, dzielenia się swoimi doświadczeniami, pomysłami oraz analizowania popełnionych błędów?	
Czy uczniowie samodzielnie planowali, wykonywali i oceniali swoją pracę (samoocena i ocena koleżeńska)?	
Czy zadania na lekcji wspierały głębokie zrozumienie zagadnień przez uczniów i uczennice oraz obejmowały wyższe poziomy poznawcze (analiza, synteza, ewaluacja)?	
Czy uczniowie mieli możliwość dokonywania refleksji nad własnym procesem uczenia się (metapoznawczej refleksji)?	
BUDOWANIE POSTAW SPRAWCZOŚCI I WYTRWAŁOŚCI	
Czy nauczycielka/nauczyciel motywował(a) wszystkich uczniów do wysiłku, ponawiania prób rozwiązania zadań, odwołując się do ich wewnętrznej motywacji?	
Czy nauczycielka/nauczyciel doceniał(a) wysiłek i zaangażowanie uczniów oraz wynikające z tego osiągnięcia na lekcji?	
Jak nauczycielka/nauczyciel reagował(a) na informację zwrotną od uczniów, w tym trudne komunikaty (np. sygnalizowanie trudności ze zrozumieniem, błędne odpowiedzi lub odpowiedzi „nie wiem“)?	
Czy nauczycielka/nauczyciel konsekwentnie reagował(a) na niepożądane zachowania uczniów (np. przypominając o zasadach obowiązujących na zajęciach lub o celu lekcji)?	
Co zawierała informacja zwrotna nauczyciela/nauczycielki w przypadku niepełnej lub błędnej odpowiedzi: gotowe rozwiązanie czy wskazówki/pomoc do podjęcia kolejnej próby?	

3.2.4. Spacer edukacyjny

Spacer edukacyjny nie jest narzędziem kontroli, ale formą współpracy nauczycieli i nauczycielek, dlatego można go włączyć do planu nadzoru pedagogicznego wyłącznie jako narzędzie diagnostyczne. Polega on na „wędrownicy” grupy nauczycieli po różnych lekcjach, w celu zgromadzenia danych dotyczących praktyki nauczycielskiej w danej szkole, a następnie poddaniu tych danych refleksji, której efektem jest poprawa jakości nauczania.

Podstawą myślenia o spacerze edukacyjnym jest przekonanie, że obserwacja krótkiego (ok. 15-minutowego) fragmentu lekcji pozwala sformułować wartościowe wnioski, podobnie jak obserwacja całej lekcji. Jest to metoda doskonalenia zaczerpnięta m.in. z pracy lekarzy podczas obchodów lekarskich w szpitalach, stosowana w najlepiej rozwiniętych systemach edukacyjnych na świecie.

Spacer edukacyjny nie jest ani obserwacją dyrektorską, ponieważ jego celem jest nauka, a nie ocena, ani lekcją pokazową czy otwartą, gdyż jego istotą jest obserwacja codziennej pracy w klasie, a nie wyjątkowych rozwiązań metodycznych.

Cztery etapy spaceru edukacyjnego:

1. Identyfikacja wyzwania, nad którym chce pracować rada pedagogiczna:

- Demokratyczny wybór obszaru obserwacji (np. w oparciu o wnioski z ewaluacji wewnętrznej szkoły).
- Obszar obserwacji powinien dotyczyć procesu uczenia się.
- Precyzyjne zdefiniowanie obszaru, aby wszyscy nauczyciele wiedzieli, co dokładnie będzie obserwowane podczas ich lekcji.

2. Przygotowanie spaceru:

- Wyznaczenie zespołu obserwatorów (każdy fragment lekcji powinien być obserwowany przez zespół składający się z 2–3 osób, spacer edukacyjny nie jest przeprowadzany przez pojedynczych obserwatorów).
- Ustalenie dat spaceru oraz poinformowanie nauczycieli, uczniów i ewentualnie rodziców.

- Opracowanie wskaźników do arkusza obserwacji (sprecyzowanie i uszczegółowienie obszaru obserwacji, wskaźniki powinny być jasne, jednoznaczne i możliwe do zaobserwowania).

3. **Przeprowadzenie spaceru (diagnoza):**

- Zmiana zespołów spacerujących co 15 minut (jedną lekcję obserwują trzy niezależne zespoły; im więcej zespołów i fragmentów lekcji zostanie poddanych obserwacji, tym bardziej wiarygodne będą końcowe wnioski).
- Sformułowanie wniosków, które:
 - są oparte wyłącznie na faktach, a nie na ocenie,
 - dotyczą wzorców pracy całej szkoły, a nie pojedynczych nauczycieli,
 - obejmują tylko wcześniej ustalony obszar obserwacji,
 - mają na celu uświadomienie mocnych stron nauczania w szkole i wskazanie obszarów do rozwoju, a nie ocenianie pracy nauczycieli.

4. **Praca z zebrany materiałem (wprowadzenie zmian):**

- Omówienie wniosków z całym gronem pedagogicznym (zespołowa dyskusja i refleksja nad wnioskami).
- Utrwalenie mocnych stron pracy zespołu i ich świętowanie.
- Zgromadzenie pomysłów na udoskonalenie procesu uczenia się w szkole.
- Zaplanowanie wdrożenia zaakceptowanych rozwiązań, monitoring ich realizacji i ewaluacja efektów.

Rola dyrektora/dyrektorki w spacerze edukacyjnym:

- Zagrożenie: Obecność dyrektora lub dyrektorki w zespole spacerującym może przesunąć uwagę z refleksji nad jakością procesów edukacyjnych na kontrolę.
- Rekomendacja: Dyrektor lub dyrektorka mogą wziąć udział w spacerze jako nauczyciel, zapraszając koleżanki i kolegów na swoją lekcję, zamiast obserwować lekcje innych pracowników.

3.2.4.1. SPACER EDUKACYJNY – ARKUSZ OBSERWACJI

Obszar: samodzielność uczenia się uczniów na lekcjach

Data obserwacji:

Obserwator:

Kryterium	Wskaźniki obserwacji	Obserwacje (dowody realizacji wskaźnika: sytuacje, wypowiedzi uczniów i nauczyciela) Komentarze (stracone okazje)*		
		Lekcja 1	Lekcja 2	Lekcja 3
Wpływ ucznia/uczennicy na przebieg procesu uczenia się	<p>Uczniowie i uczennice uczestniczą w tworzeniu lekcji (np. układają kryteria sukcesu do zadania edukacyjnego).</p> <p>Uczniowie i uczennice podejmują decyzję na temat sposobu pracy na lekcji – wybierają z propozycji przedstawionych im przez nauczyciela/nauczycielkę (np. praca samodzielna czy praca w grupie).</p> <p>Uczniowie i uczennice samodzielnie decydują o wyborze odpowiadających im narzędzi dydaktycznych (np. sposobie notowania).</p> <p>Uczniowie i uczennice sygnalizują nauczycielowi trudności ze zrozumieniem (treści, instrukcji) oraz brak możliwości „pójścia dalej” w danym momencie.</p>			
Planowanie i organizacja pracy	<p>Uczniowie i uczennice samodzielnie dzielą się rolami i zadaniami podczas pracy w grupie.</p> <p>Uczniowie i uczennice efektywnie zarządzają czasem (np. kontrolują czas wykonania zadania, mieszczą się w czasie wyznaczonym przez nauczyciela lub zgłaszają potrzebę wydłużenia czasu, podając argumenty).</p> <p>Uczniowie i uczennice samodzielnie (bez polecenia nauczyciela) tworzą notatki.</p> <p>Uczniowie i uczennice spontanicznie korzystają z dostępnych w sali źródeł.</p>			

Rozwiązywanie zadań/ problemów	<p>Uczniowie i uczennice prezentują swoje zdanie (argumentują, odpierają argumenty innych uczniów).</p> <p>Uczniowie i uczennice podejmują co najmniej dwie próby wykonania zadania / rozwiązania problemu (nie rezygnują po pierwszym niepowodzeniu).</p> <p>Uczniowie i uczennice zwracają się o pomoc (w pierwszej kolejności: do innych uczniów, w drugiej: do nauczyciela), jeśli – mimo wysiłku – nie znajdują rozwiązania zadania/problemu.</p> <p>Uczniowie i uczennice analizują popełnione przez siebie błędy.</p>			
Komunikacja z nauczycielem i innymi uczniami	<p>Uczniowie i uczennice spontanicznie zadają pytania dotyczące przedmiotu zajęć.</p> <p>Uczniowie i uczennice uważnie słuchają wypowiedzi innych uczniów i nauczyciela.</p> <p>Uczniowie i uczennice bez pomocy nauczyciela rozwiązują konflikty, które pojawiają się podczas pracy w grupie.</p> <p>Uczniowie i uczennice formułują informację zwrotną dla nauczyciela i/lub innych uczniów.</p> <p>Uczniowie i uczennice przyjmują informację zwrotną od nauczyciela i/lub innych uczniów.</p>			

* warto wyraźnie rozgraniczyć obserwacje i komentarze, np. poprzez użycie długopisów/ zakreślaczy w różnych kolorach (podczas porządkowania notatek po obserwacji)

Wnioski:

-
-
-

Rekomendacje:

-
-
-

Podpis obserwatora:

3.2.5 Przykłady ewaluacji wewnętrznej

Jak wspomagać nauczycieli i nauczycielki w realizacji rozporządzenia?

Amerykański badacz, David T. Conley, już pod koniec XX wieku podkreślał, że choć to dyrektor jest odpowiedzialny za realizację celów szkoły i poprawę wyników uczniów, najlepszą drogą do podniesienia jakości pracy szkoły jest zaangażowanie nauczycieli – osób, które bezpośrednio wykonują tę pracę. Oznacza to, że dyrektorzy, zamiast samodzielnie podejmować decyzje, powinni aktywnie współpracować z nauczycielami, dając im przestrzeń do wprowadzania zmian i innowacji²⁵.

Ewaluacja 1. – Czy moi uczniowie znają i stosują strategie uczenia się?

W ramach wspierania nauczycieli i nauczycielek w codziennych zadaniach oraz realizacji nadzoru pedagogicznego, dyrektor/dyrektorka może zaproponować nauczycielom przeprowadzenie prostych badań wśród uczniów i uczennic. Na początek można przeprowadzić tzw. badanie wstępne (pre-test), które pozwoli ocenić, na ile uczniowie znają i stosują strategie uczenia się. To badanie posłuży jako punkt wyjścia do dalszych działań. Następnie, po wdrożeniu konkretnych strategii, przeprowadza się badanie końcowe (post-test), które pomoże sprawdzić, jakie zmiany zaszły i jak skuteczne były wprowadzone działania w zakresie rozwijania umiejętności samodzielnego uczenia się.

- Dyrektor/dyrektorka patrzy z perspektywy całej szkoły, nie pojedynczego oddziału
- czy konkretnego przedmiotu (jak nauczyciel). Ważne, aby wprowadzając zmiany
- związane z pracami domowymi, oceniać obciążenia i korzyści dla uczniów i uczennic
- z perspektywy wszystkich przedmiotów, jakie mają w klasie.

Badanie dotyczące strategii uczenia się w szkole

Aby sprawdzić, jakie strategie uczenia się stosują uczniowie i uczennice, proponujemy przeprowadzenie prostego badania ankietowego. W badaniu tym uczniowie odpowiedzą na pytania, które pomogą ocenić ich podejście do samodzielnego uczenia się. Ankieta online zapewni anonimowość, co pozwoli uzyskać bardziej szczerze odpowiedzi.

²⁵ Conley, T. D. (1996). Are You Ready to Restructure? A Guidebook for Educators, Parents and Community Members. Corwin Press.

Główne pytania badawcze:

1. Czy uczniowie znają różne strategie uczenia się?
2. Jakie strategie uczenia się stosują uczniowie?
3. Jakie metody nauki są preferowane przez uczniów?
4. Jak uczniowie oceniają skuteczność poszczególnych strategii?
5. Czy w różnych klasach są różnice w stosowaniu strategii uczenia się?

Co będziemy mierzyć?

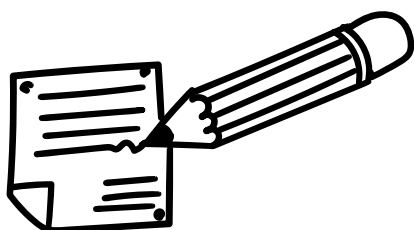
- **Użyteczność strategii** – Jakie metody uczniowie uważają za najbardziej pomocne?
- **Powszechność** – Jak wielu uczniów stosuje strategie uczenia się?

Pre-test (badanie wstępne):

Na początku przeprowadzamy pre-test, czyli badanie wstępne, aby dowiedzieć się, jak wygląda sytuacja w naszej szkole. Na tej podstawie będziemy mogli zaplanować odpowiednie działania wspierające nauczycieli i uczniów. Ankietę można przeprowadzić online, np. za pomocą arkuszy Google, co pozwoli szybko zebrać wyniki.

Jak analizujemy wyniki?

Po zebraniu odpowiedzi, dane zostaną poddane analizie statystycznej. Sprawdzimy, które strategie są najczęściej stosowane i które uznawane są za najbardziej skuteczne. Wyniki te pozwolą ocenić, w jakim stopniu uczniowie korzystają ze strategii uczenia się i jakie są ich efekty.

Kwestionariusz ankiety:

Zapraszamy Cię do wypełnienia krótkiej ankiety dotyczącej tego, jak najlepiej Ci się uczy. Wyniki pozwolą naszym nauczycielom lepiej Cię wspierać w uczeniu się. Zachęcamy Cię do szczerych odpowiedzi – ankieta jest anonimowa, co oznacza, że wyniki zbierane są na poziomie całej klasy. W tym badaniu nie ma złych i dobrych odpowiedzi!

Przeczytaj pytanie i zaznacz odpowiedź.

1. Czy znasz strategię uczenia się: odtwarzanie wiedzy?

- a. Tak
- b. Nie (przejdź do pytania 4)

2. Jak często stosujesz tę strategię?

- a. Bardzo często
- b. Często
- c. Od czasu do czasu
- d. Rzadko
- e. Nigdy

3. Czy jest ona dla Ciebie przydatna, pozwala Ci się lepiej uczyć?

- a. Zdecydowanie tak
- b. Raczej tak
- c. Raczej nie
- d. Zdecydowanie nie
- e. Trudno powiedzieć

4. Czy znasz strategię uczenia się: kodowanie dualne?

- a. Tak
- b. Nie (przejdź do pytania 7)

5. Jak często stosujesz tę strategię?

- a. Bardzo często
- b. Często

- c. Od czasu do czasu
- d. Rzadko
- e. Nigdy

6. Czy jest ona dla Ciebie przydatna, pozwala Ci się lepiej uczyć?

- a. Zdecydowanie tak
- b. Raczej tak
- c. Raczej nie
- d. Zdecydowanie nie
- e. Trudno powiedzieć

7. Czy znasz strategię uczenia się: szczegółowe omówienie?

- a. Tak
- b. Nie (przejdź do pytania 10)

8. Jak często stosujesz tę strategię?

- a. Bardzo często
- b. Często
- c. Od czasu do czasu
- d. Rzadko
- e. Nigdy

9. Czy jest ona dla Ciebie przydatna, pozwala Ci się lepiej uczyć?

- a. Zdecydowanie tak
- b. Raczej tak
- c. Raczej nie
- d. Zdecydowanie nie
- e. Trudno powiedzieć

10. Czy znasz strategię uczenia się: konkretne przykłady?

- a. Tak
- b. Nie (przejdź do pytania 13)

11. Jak często stosujesz tę strategię?

- a. Bardzo często
- b. Często
- c. Od czasu do czasu
- d. Rzadko
- e. Nigdy

12. Czy jest ona dla Ciebie przydatna, pozwala Ci się lepiej uczyć?

- a. Zdecydowanie tak
- b. Raczej tak
- c. Raczej nie
- d. Zdecydowanie nie
- e. Trudno powiedzieć

13. Czy znasz strategię uczenia się: ćwiczenia w odstępach czasu – zaplanowana nauka?

- a. Tak
- b. Nie (przejdź do pytania 16)

14. Jak często stosujesz tę strategię?

- a. Bardzo często
- b. Często
- c. Od czasu do czasu
- d. Rzadko
- e. Nigdy

15. Czy jest ona dla Ciebie przydatna, pozwala Ci się lepiej uczyć?

- a. Zdecydowanie tak
- b. Raczej tak
- c. Raczej nie
- d. Zdecydowanie nie
- e. Trudno powiedzieć

16. Czy znasz strategię uczenia się: przeplatanie materiału?

- a. Tak
- b. Nie (przejdź do pytania 19)

17. Jak często stosujesz tę strategię?

- a. Bardzo często
- b. Często
- c. Od czasu do czasu
- d. Rzadko
- e. Nigdy

18. Czy jest ona dla Ciebie przydatna, pozwala Ci się lepiej uczyć?

- a. Zdecydowanie tak
- b. Raczej tak
- c. Raczej nie
- d. Zdecydowanie nie
- e. Trudno powiedzieć

19. Ile masz lat?

.....

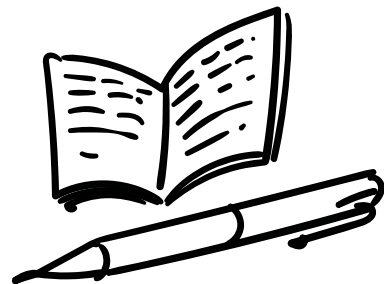
20. Jestem:

- a. Dziewczyną
- b. Chłopcem
- c. Inna kategoria lepiej mnie opisuje
- d. Nie chcę powiedzieć

21. Do której klasy chodzisz?

.....

Dziękujemy.

Post-test (ewaluacja wdrażania strategii uczenia się):

Po wprowadzeniu strategii uczenia się warto ponownie przeprowadzić badanie, korzystając z tego samego arkusza ankiety, który był użyty w pre-teście.

Co daje post-test?

Porównanie wyników z obu badań (pre-testu i post-testu) pozwoli zobaczyć, jakie zmiany zaszły w sposobie, w jaki uczniowie korzystają ze strategii samodzielnego uczenia się. Dzięki temu będzie możliwe ocenienie, w jakim stopniu wprowadzone działania przyniosły oczekiwane efekty.

Wnioski z badania:

Analiza wyników pokaże, czy uczniowie lepiej rozumieją i stosują różne strategie uczenia się, co pomoże dyrekcji i nauczycielom lepiej dostosować dalsze działania dydaktyczne.

Ewaluacja 2 – Wywiad z nauczycielami

Badanie potrzeb nauczycieli w zakresie zadawania efektywnych prac domowych

Aby zbadać potrzeby nauczycieli dotyczące efektywnego zadawania prac domowych, proponujemy przeprowadzenie wywiadu grupowego podczas rady pedagogicznej. Taka forma jest efektywna czasowo i sprzyja wymianie doświadczeń oraz uczeniu się od siebie nawzajem.

Scenariusz wywiadu grupowego:

1. Wprowadzenie do dyskusji:

Osoba prowadząca (dyrektor lub inna osoba odpowiedzialna za wywiad) rysuje na flipcharcie tarczę strzelniczą z zaznaczonymi 6 strategiami uczenia się.

Nauczyciele zaznaczają na tarczy częstotliwość stosowania poszczególnych strategii w zadawaniu prac domowych – im bliżej środka, tym dana strategia jest częściej stosowana.

2. Analiza wyników:

Pytanie 1: Co możemy wywnioskować z rozmieszczenia strategii na tarczy? Które strategie dominują i dlaczego? W jakich klasach są najczęściej stosowane?

Pytanie 2: Które strategie są rzadziej stosowane? Jakie są tego powody?

3. Dzielenie się doświadczeniami:

Pytanie 3: Podajmy przykłady – w jakich sytuacjach i przy jakich tematach strategie te sprawdzają się najlepiej? Prośba o konkretne przykłady z lekcji.

4. Zidentyfikowanie potrzeb:

Pytanie 4: Czego potrzebujemy, aby skuteczniej stosować te strategie? Nauczyciele dyskutują w grupach, po czym przedstawiają swoje potrzeby. Spisujemy te potrzeby i dopytujemy, które z nich są priorytetowe.

5. Propozycje rozwiązań:

Pytanie 5: Jak możemy zaspokoić te potrzeby? Kto lub co może nam pomóc (wskazania i rekomendacje są spisywane przez osobę prowadzącą).

6. Podsumowanie:

Na zakończenie osoba prowadząca dopytuje, czy nauczyciele chcą coś dodać i czy wszyscy zgadzają się z przedstawionymi wnioskami i rekomendacjami.

Pytanie 6: Jakie działania i kroki wdrożymy w pierwszej kolejności?

Po zebraniu danych, opinii i propozycji, przystępujemy do planowania dalszych działań, ich realizacji, a następnie monitorujemy i analizujemy efekty wprowadzonych zmian²⁶.

²⁶ Kasprzak T. (2015). Po co to wszystko? Podejmowanie działań na podstawie danych i planowanie działań uwzględniających ich bieżącą ewaluację, w: *Różne drogi ewaluacji – poradnik dla dyrektorów szkół i placówek*, A. Borek, E. Kowalczyk-Rumak (red), Ośrodek Rozwoju Edukacji, s. 197–212.

Rozdział 4

Jak wspierać współpracę nauczycieli i nauczycielek w kształceniu samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic?

Skuteczne uczenie się jest kluczowym elementem sukcesu zawodowego i osobistego zwłaszcza teraz, w dobie tak szybkich zmian technologicznych i społecznych. Współpraca nauczycieli w szkołach w tym zakresie odgrywa ogromną rolę.

4.1 Dlaczego współpraca nauczycieli jest ważna?

Dobra współpraca w zespole nauczycieli i nauczycielek wymaga od dyrektora/dyrektorki umiejętności pracy w zespole, delegowania kompetencji, zdolności zachowania neutralności oraz dążenia do kompromisu. Realizacja tej kompetencji w praktyce oznacza spotkania z rodzicami oraz samorządem uczniowskim, organizowanie zespołów zadaniowych złożonych z nauczycieli i nauczycielek oraz angażowanie ich do różnorodnych szkolnych przedsięwzięć, również nawiązywanie współpracy ze środowiskiem lokalnym szkoły. Takie działania integrują społeczność szkolną, dają nauczycielom poczucie wpływu na to, co dzieje się w szkole, a także zwiększają efektywność szkolnych działań²⁷.

Współpraca nauczycieli, czyli zbiorowa skuteczność

Jak podkreślają badacze na podstawie metaanaliz, „wiara członków zespołu we wzajemne umiejętności i we wpływ ich pracy to kluczowe elementy, które wyróżniają zespoły szkolne odnoszące sukcesy”²⁸.

²⁷ Dorczak R. (red.), Kołodziejczyk J. (2015). *Kompetencje przywódcze kadry kierowniczej szkół i placówek oświatowych w Polsce*. Raport z badań. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, ORE.

²⁸ Żmijewska-Kwirąg, S. (2021). *Siła zbiorowej skuteczności nauczycieli*. Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://pomagajsieuczyc.ceo.org.pl/materialy/sila-zbiorowej-skuteczności-nauczycieli/> [dostęp: 1.07.2024] za Donohoo J., Hattie J. and Eells R. (2018): The Power of Collective Efficacy, *Educational Leadership*, 75 (6), *Leading the Energized School*, s. 40–44.

Psycholog Albert Bandura określił zbiorową skuteczność jako „przekonanie grupy o jej wspólnej zdolności do organizowania i wykonywania działań wymaganych do osiągnięcia określonych poziomów”²⁹.

Cytowany już John Hattie umieścił zbiorową skuteczność nauczycieli na szczycie listy czynników wpływających na osiągnięcia uczniów: jako trzy razy silniejszą od statusu społeczno-ekonomicznego, dwukrotnie większą niż wcześniejsze osiągnięcia ucznia i ponad trzykrotnie większą niż wpływ środowiska domowego i zaangażowania rodziców oraz uczniowska motywacja i koncentracja, wytrwałość i zaangażowanie.

4.2 Jak wzmacniać współpracę nauczycieli i nauczycielek w kształceniu samodzielnego uczenia się uczniów i uczennic?

Nauczyciele mogą efektywnie współpracować nad rozwijaniem samodzielności uczniów w uczeniu się (w tym również nad zadaniami domowymi), dzieląc się dobrymi praktykami, otwierając swoje klasy na obserwacje koleżeńskie, uspójniając metodyczne podejścia do uczenia się i oceniania, a także łącząc tematykę z różnych przedmiotów. W obszarze współpracy nauczycieli/nauczycielek różnych przedmiotów mogą to być:

- **Doraźne, wynikające z aktualnej potrzeby, konsultacje między nauczycielami**

Treści programowe wielu przedmiotów naturalnie się łączą i przenikają, dlatego zadania interdyscyplinarne o różnym stopniu trudności doskonale sprawdzają się jako praca domowa dla chętnych. Tego typu zadania pozwalają uczniom i uczennicom powiązać naukę z życiem codziennym oraz praktycznym zastosowaniem wiedzy, co na lekcjach często jest ograniczone przez czas. Nauczyciele i nauczycielki mogą konsultować się ze sobą, omawiając zadania, które rozwijają wiedzę z różnych dziedzin, wspólnie ustalając ich ostateczną wersję (lub kilka wersji).

Nauczyciel, który planuje zadanie interdyscyplinarne, może poprosić koleżankę lub kolegę o ocenę merytoryczną zadania oraz o sugestie modyfikacji, które sprawią, że będzie bardziej interesujący lub lepiej dostosowane do potrzeb uczniów i uczennic.

²⁹ Bandura, A. (2007). *Teoria społecznego uczenia się*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

- **Planowanie zadań edukacyjnych w parach nauczycieli różnych przedmiotów – wariant spontanicznego działania (mniej formalny)**

Od czasu do czasu, na przykład 2–3 razy w ciągu półrocza, nauczyciele i nauczycielki mogą podjąć wspólne opracowanie zadań edukacyjnych, w tym domowych, nadając im charakter interdyscyplinarny. Nie musi to dotyczyć wszystkich nauczycieli w jednym czasie. Mogą samodzielnie decydować, z kim i w którym momencie realizacji programu nauczania warto podjąć współpracę, ze względu na połączenia międzyprzedmiotowe. Para nauczycieli, niezależnie od innych zespołów, ustala, jaki cel chce osiągnąć, jaki będzie zakres współpracy oraz jakie będą terminy wspólnych działań. Następnie przygotowuje szkic lekcji i planuje zadanie interdyscyplinarne, które może być jej częścią. Każdy z nauczycieli wnosi swoje informacje na temat treści merytorycznych, proponuje formy zadania i sposób jego realizacji przez uczniów (indywidualnie, w parach, w grupach).

Po przeprowadzeniu lekcji i wykonaniu zadania przez uczniów, nauczyciele wymieniają się doświadczeniami, oceniają realizację celu oraz wspólnie podsumowują wyniki i efekty pracy uczniów.

- **Planowanie zadań edukacyjnych w parach nauczycieli różnych przedmiotów – wariant ze strukturą i planem (sformalizowany)**

Planowanie zadań edukacyjnych w parach nauczycieli różnych przedmiotów w wariantcie sformalizowanym to proces, który sprzyja zorganizowanej, zaawansowanej współpracy, realizowanej przez dłuższy czas – przez półrocze lub cały rok szkolny. Taka struktura pozwala na systematyczne łączenie przedmiotów i treści programowych, które mogą wzajemnie się uzupełniać.

Proponowany przebieg procesu – kolejne kroki:

1. Dobrowolne łączenie się nauczycieli w pary

Nauczyciele dobierają się w pary na początku procesu, dowolnie wybierając osoby, z którymi chcą współpracować. Możliwe jest także wprowadzenie rotacji partnerów, co może wspierać rozwój współpracy między nauczycielami i realizację zadań.

2. **Zdefiniowanie celów**

Cała grupa nauczycieli i nauczycielek pracujących nad interdyscyplinarnymi zadaniami edukacyjnymi ustala wspólne cele. Ważne jest także określenie zasad współpracy, takich jak częstotliwość spotkań, podział zadań oraz preferowane sposoby komunikacji.

3. **Ustalenie terminów spotkań**

Regularne spotkania (np. raz na dwa tygodnie lub raz w miesiącu) poświęcone wspólnemu planowaniu zadań edukacyjnych, w tym prac domowych, są kluczowym elementem współpracy.

4. **Omówienie treści programowych**

Nauczyciele i nauczycielki analizują podstawę programową pod kątem treści, które wymagają od uczniów wykorzystania wiedzy z różnych przedmiotów. Wspólnie wybierają tematy do zadań interdyscyplinarnych, które uczniowie będą realizować na lekcjach i w pracach domowych. Na przykład zagadnienia związane z energią można omawiać zarówno na lekcjach fizyki, chemii, jak i geografii.

5. **Wspólne działania nauczycieli**

Podczas spotkań nauczyciele i nauczycielki opracowują interdyscyplinarne zadania, które uczniowie mają wykonać, a następnie omawiają efekty tych działań po ich realizacji. Informacja zwrotna od partnera wspiera refleksję nad skutecznością zadań.

6. **Dokumentowanie spotkań**

Gromadzenie materiałów, takich jak zadania edukacyjne i refleksje z realizacji zadań, w dostępnych miejscach (np. w chmurze), pozwala tworzyć bazę wiedzy dostępną dla innych nauczycieli.

7. **Wspólna ewaluacja działań**

Na zakończenie zespół nauczycieli ocenia efektywność realizowanych działań.

Nauczyciele i nauczycielki odpowiadają na pytania:

- Co przebiegło zgodnie z zamierzeniami?
- Co sprawiło trudności i jak sobie z nimi poradziliśmy?
- Co okazało się skuteczne i możemy uznać to za sukces?
- Co warto rozwinąć lub zmodyfikować na przyszłość?

W ten sposób nauczyciele i nauczycielki nie tylko doskonalą swoje metody pracy, ale także uczą się od siebie nawzajem, budując silniejsze relacje zawodowe i wspierając interdyscyplinarne podejście w nauczaniu.

O metodyce zadań interdyscyplinarnych można więcej przeczytać w publikacji Centrum Edukacji Obywatelskiej: „Zadania interdyscyplinarne. Konstruowanie i stosowanie”:

https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/wp-content/uploads/2020/11/przewodnik_zadania_interdyscyplinarne.pdf

W ramach tego programu powstały też propozycje takich zadań dla szkoły podstawowej:

<https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/zadania-interdyscyplinarne-podzial-wg-predmiotow/>

- **Realizacja tematów przewodnich w pracach domowych / zadaniach edukacyjnych – współpraca nauczycieli w zespołach międzyprzedmiotowych**

Zespół nauczycieli i nauczycielek zainteresowanych współpracą nad interdyscyplinarnymi pracami domowymi lub zadaniami edukacyjnymi analizuje podstawy programowe i wyodrębnia temat przewodni na dany tydzień lub miesiąc. Temat ten jest omawiany na różnych lekcjach i stanowi inspirację do opracowania zadań obejmujących treści z różnych przedmiotów, ale skupionych wokół jednego wspólnego motywu. Przykładowe tematy przewodnie mogą brzmieć: modernizm, rewolucja, ewolucja, fale, krajobraz, migracje, plastik, bezpieczeństwo, higiena, ekologia, las, woda.

Po przeprowadzeniu lekcji tematycznych oraz wykonaniu zadań przez uczniów i uczennice, nauczyciele wspólnie podsumowują działania i ich rezultaty. Proces ten może być realizowany w sposób podobny do wariantu współpracy nauczycieli w parach, gdzie zdefiniowano strukturę i plan. W ten sposób interdyscyplinarne podejście staje się bardziej zorganizowane i systematyczne, a nauczyciele mogą wzajemnie wspierać się w realizacji wspólnych celów dydaktycznych.

- **Współpraca nauczycieli nad pracą domową / zadaniem edukacyjnym w postaci projektu interdyscyplinarnego**

Opracowywanie małego projektu interdyscyplinarnego, który mógłby być dobrowolną pracą domową dla zaangażowanych w uczenie się uczniów i uczennic, jest ambitnym i bardzo efektywnym zadaniem, wymagającym dobrej organizacji oraz współpracy. Kiedy dwoje lub troje nauczycieli wyraża wolę przygotowania takiego projektu, kluczowa jest

sprawna komunikacja oraz aktywne zaangażowanie każdego z nich. Ważne elementy takiego projektu to:

1. **Porozumienie w sprawie wyboru wspólnego, wąskiego tematu** – temat musi być interesujący i istotny dla uczniów i uczennic oraz łączyć różne dziedziny wiedzy, np. „Powietrze, którym oddychamy”.
2. **Sformułowanie problemu do rozwiązania** – projekt powinien skupiać się na rozwiązywaniu konkretnego zagadnienia, np. „Jakie są główne źródła zanieczyszczeń powietrza w naszej okolicy i jakie działania mogę podjąć, aby poprawić jego jakość?”.
3. **Włączenie zagadnień z różnych przedmiotów** – zadanie musi obejmować tematy z różnych dziedzin, np. chemia (zbadanie zanieczyszczeń), język polski (list otwarty do mieszkańców), informatyka (opracowanie danych).
4. **Precyzyjne instrukcje** – polecenia powinny być jasno sformułowane, zrozumiałe dla każdego ucznia. Warto upewnić się, że wszyscy nauczyciele są zgodni co do ich treści.
5. **Określenie czasu realizacji projektu** – projekt powinien być możliwy do wykonania w określonym, niezbyt długim czasie, np. w ciągu dwóch tygodni.
6. **Samodzielność uczniów i uczennic** – projekt musi być zaplanowany tak, aby każdy uczeń mógł samodzielnie go zrealizować. Należy zapewnić dostęp do wszystkich niezbędnych materiałów.
7. **Forma pracy** – decyzja, czy projekt będzie realizowany indywidualnie, w parach czy w grupie.
8. **Prezentacja wyników** – zaproponowanie odpowiedniego miejsca i czasu na prezentację rezultatów projektu.
9. **Podział ról i obowiązków nauczycieli** – ustalenie, kto odpowiada za przygotowanie zasobów edukacyjnych, kto za kontakt z uczniami, a kto za konsultacje.
10. **Ewaluacja wyników projektu** – wspólne z uczniami podsumowanie projektu, by wyciągnąć wnioski na przyszłość i wprowadzić ewentualne poprawki.

Przygotowanie takiej pracy domowej wymaga od nauczycieli i nauczycielek otwartości, zrozumienia wzajemnych potrzeb, umiejętności interpersonalnych oraz gotowości do kompromisu. Ważne jest również dostosowanie projektu do możliwości uczniów, aby każdy z nich mógł w pełni skorzystać z tej formy nauki.

4.3 Jak zorganizować odrabianie prac domowych uczniów i uczennic na terenie szkoły?

Praca domowa nie musi wiązać się z wykonaniem zadań w domu. Wsparcie ucznia w odrabianiu pracy domowej na terenie szkoły może być realizowane na kilka sposobów.

Klasy I–III

Prezentujemy wybrane praktyki sprawdzone w edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej w Lubieszewie, pokazujące działania w sytuacjach niewykonania przez dziecko zadania domowego oraz pomysły na zwiększenie samodzielności i wytrwałości dzieci w uczeniu się. Więcej propozycji dla klas I–III znajduje się w poradniku dla nauczycieli „[Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się? Vademecum dla nauczycieli klas I–III](#)”.

- **Ważne, żeby doświadczyć**

Każda klasa wypracowuje swoje rytuały. Jednym z nich może być poranne przygotowanie do zajęć – uczennice i uczniowie sami sprawdzają, co trzeba wyjąć z szafki, co należało wykonać w domu i czy to zrobili. Wzajemnie przypominają sobie, że od tego należy zacząć dzień, i sprawdzają nawzajem swoje prace. Nauczycielka, obecna w klasie przed rozpoczęciem lekcji, słucha rozmów dzieci, orientując się, kto nie wykonał zadania i dlaczego. Najczęściej dzieci tłumaczą się, że zapomniały; rzadziej, że nie rozumiały polecenia.

Tymi, którzy mieli trudności z zadaniem, nauczycielka zajmuje się indywidualnie – pyta o rodzaj problemu, zachęca do ponownego przeczytania polecenia lub je parafrazuje, aby dziecko mogło samodzielnie wykonać pracę. Pozostali uczniowie bez pomocy nauczyciela realizują swoje zadania. Dzieci same decydują, czy skorzystają z czasu przed lekcjami, czy zrobią zadanie na kolejnej przerwie, czy po obiedzie. Mają również wybór miejsca – ci, którzy potrzebują ciszy, mogą udać się do biblioteki, pracowni komputerowej czy pokoju ciszy, inni zostają w klasie.

Ważne, aby nie wzbudzać w dzieciach poczucia winy z powodu niewykonania zadania domowego. Nauczycielka nie ocenia, nie wyciąga konsekwencji, nie oznacza (w dzienniku czy innym miejscu) tych osób, które otwarcie przyznają, że nie wykonały zadania. Zamiast krytyki, kluczowe jest, aby dzieci miały możliwość nadrobienia, poprawienia i doświadczenia, co w efekcie prowadzi do nauki.

- **Klasowi pomocnicy**

Od najmłodszych lat warto tworzyć dzieciom warunki do współpracy i pokazywać, że dzięki niej można osiągnąć więcej, niż rywalizując. Współpraca przynosi korzyści takie jak lepsze relacje z rówieśnikami oraz szybsze i bardziej efektywne uczenie się. Brak oceniania stopniami, włączanie dzieci do koleżeńskiej informacji zwrotnej i autorefleksji tworzy bezpieczną atmosferę, w której nikt nie boi się przyznać do błędów czy braków, a wielu chętnie udziela bezinteresownej pomocy koleżankom i kolegom.

Jest to widoczne również w sytuacjach, gdy ktoś nie wykona pracy domowej. Jeśli uczeń zgłasza, że nie potrafił czegoś zrobić, dopytuje innych i szuka wśród kolegów pomocnika. Rolą pomocnika jest jednak wyjaśnienie zagadnienia, a nie podanie gotowego rozwiązania. Współpraca działa dwukierunkowo – role mogą się odwracać, a osoba otrzymująca pomoc może również zostać pomocnikiem w przyszłości, w zależności od omawianego tematu.

- **Przygotuj w domu – zrób w szkole**

Zadanie domowe nie musi jedynie utrwalać zdobytych na lekcji wiadomości – może także stanowić wstęp do zajęć, które dopiero się odbędą. Uczniowie realizują je w parach lub mniejszych w grupach, które sami tworzą. Zadania oparte na precyzyjnych kryteriach dotyczą konkretnego problemu, zagadnienia lub treści z podstawy programowej. Ich celem jest samodzielne zebranie materiałów potrzebnych do realizacji zadania oraz podział obowiązków (np. jedna osoba gromadzi ciekawostki, inna przygotowuje fotografie lub rysunki). Wspólnie z nauczycielem uczniowie ustalają termin dostarczenia materiałów, które będą używane do wykonania zadania i zaprezentowania go rówieśnikom na lekcji.

Nie wymaga to od uczniów spotykania się po zajęciach ani długich rozmów telefonicznych – każdy wykonuje swoją część, a całość powstaje dopiero na lekcji, kiedy wszystkie elementy zostaną połączone. Uczniowie w młodszym wieku szkolnym wykazują dużą aktywność poznawczą, jednak potrzebują wsparcia dorosłych. Przed przystąpieniem do poszukiwania materiałów nauczyciel wspólnie z dziećmi wskazuje źródła, z których mogą korzystać, ustala możliwe formy prezentacji oraz omawia kryteria zadania, co pozwala na przeprowadzenie ewaluacji po jego zakończeniu.

Klasy IV–VIII (wybrane praktyki także w szkole ponadpodstawowej)

- **Zorganizowane zajęcia pozalekcyjne**

W szkole mogą odbywać się zajęcia wyrównawcze lub koła zainteresowań, na których nauczyciele/nauczycielki lub studenci/studentki wspierają uczniów w odrabianiu pracy domowej. Taka forma wsparcia najlepiej sprawdza się wśród starszych uczniów, począwszy od klasy czwartej. Dla młodszych dzieci miejscem do odrabiania prac domowych może być świetlica szkolna, zwłaszcza jeśli szkoła dysponuje kilkoma salami. W jednej z nich można zorganizować przestrzeń przeznaczoną wyłącznie na odrabianie zadań domowych. W przypadku świetlicy mającej do dyspozycji tylko jedną salę, możliwe jest wprowadzenie „godziny cichej nauki”. Z doświadczeń szkół wynika, że 45 do 60 minut cichej pracy wystarcza, aby uczniowie w skupieniu wykonali zadania.

- **Biblioteki szkolne i czytelnia**

Biblioteki i czytelnie zapewniają odpowiednie warunki do skupienia się na pracy, oferując uczniom i uczennicom dostęp do książek, podręczników, komputerów oraz innych materiałów edukacyjnych. Z tej formy wsparcia mogą korzystać uczniowie w każdym wieku. Korzystanie z pomieszczeń bibliotecznych powinno być uregulowane zapisami w regulaminie biblioteki, a uczniowie powinni przebywać pod opieką bibliotekarza.

- **Nauczyciele i asystenci**

Nauczyciele mogą oferować dodatkowy czas po lekcjach na indywidualne konsultacje, podczas których uczniowie i uczennice mogą zadawać pytania i uzyskiwać pomoc w trudnych zadaniach. Mogą to być godziny dostępności nauczyciela lub inne formy wsparcia zaplanowane przez dyrektora szkoły. Szczególnie istotne dla uczniów o specyficznych potrzebach jest wsparcie ze strony asystentów nauczycieli, czyli nauczycieli współorganizujących kształcenie, którzy mogą dodatkowo pomóc w zrozumieniu materiału i realizacji zadań.

- **Zajęcia online i platformy edukacyjne**

Szkoła może udostępniać platformy edukacyjne, które oferują materiały i zadania do samodzielnej pracy, zarówno w domu, jak i na terenie szkoły. Uczniowie mają możliwość korzystania z wideo tutoriali oraz kursów online, które wspierają rozwiązywanie konkretnych problemów związanych z pracą domową. Zajęcia te mogą być prowadzone w pracowni komputerowej, czytelnicy szkolnej lub świetlicy, gdzie znajduje się sprzęt

komputerowy z dostępem do internetu. Część platform edukacyjnych wymaga opłat, jednak niektóre szkoły zapewniają swoim uczniom dostęp do subskrypcji obejmujących całą placówkę. Istnieją również bezpłatne platformy dostępne w internecie, z których uczniowie mogą samodzielnie korzystać w czasie nauki, np. <https://zpe.gov.pl/> <https://pl.khanacademy.org> <https://pistacja.tv/> <https://szalaneliczby.pl/> <https://edicus2.blogspot.com/>

Wykorzystanie platform edukacyjnych jest uzależnione od wieku ucznia oraz jego umiejętności selekcji informacji dostępnych w internecie. Jako metoda wspierająca odrabianie prac domowych, platformy te są bardziej efektywne dla uczniów od klasy 4 wzwyż – starsze dzieci są w stanie lepiej korzystać z dostępnych zasobów i samodzielnie poszukiwać informacji.

- **Motywacja i wsparcie psychologiczne**

Nie wszyscy uczniowie radzą sobie z odrabianiem prac domowych. Problem nie dotyczy jedynie samego rozwiązania zadań zadanych na lekcji, ale także umiejętności organizacji czasu, radzenia sobie ze stresem i motywacją. Szkolni psycholodzy mogą organizować warsztaty z zakresu zarządzania czasem oraz motywacji, a także prowadzić indywidualne sesje dla uczniów, którzy potrzebują takiego wsparcia.

Wsparcie ucznia w odrabianiu prac domowych w szkole wiąże się jednak z pewnymi ograniczeniami:

- Organizacja zajęć pozalekcyjnych może generować dodatkowe koszty, takie jak konieczność zatrudnienia dodatkowej kadry czy zakupu materiałów i sprzętu informatycznego.
- Odpowiednie zorganizowanie przestrzeni oraz harmonogramu zajęć może stanowić wyzwanie logistyczne.
- Wspólne odrabianie prac domowych przez uczniów młodszych i starszych może rodzić trudności. Nauczyciele mogą nie czuć się kompetentni, aby udzielać wskazówek w różnych przedmiotach, a także w ocenie wykonania zadań.

Mimo tych wyzwań, zapewnienie warunków do odrabiania prac domowych w szkole przynosi wiele korzyści zarówno uczniom i uczennicom, jak i całej społeczności szkolnej. Korzyści edukacyjne, społeczne i psychologiczne zwykle przewyższają trudności związane z wdrożeniem tego rodzaju wsparcia.

Rozdział 5

Jak rozmawiać z rodzicami/opiekunami o wsparciu uczniów w samodzielnym uczeniu się w domu?

Uczniowie i uczennice, niezależnie od etapu edukacyjnego, potrzebują wsparcia w procesie uczenia się, zarówno w szkole, jak i w domu. Warto rozmawiać z rodzicami i opiekunami o ich perspektywie oraz wspólnie budować w społeczności szkolnej zrozumienie dla wartości samodzielnego uczenia się.

5.1. Jaka jest rola rodziców/opiekunów w rozwoju edukacyjnym dziecka

Samodzielność ucznia a rola rodziców – co doradzić rodzicom?

Nadzór nad wykonywaniem zadań domowych oraz niepożądana ingerencja rodziców zniechęcają do odrabiania zadań domowych, w przeciwieństwie do wspierania autonomii uczniów i uczennic. Jednakże należy pamiętać, że niektórzy uczniowie mogą potrzebować więcej wsparcia i nadzoru w wykonywaniu pracy domowej niż inni.

Zależnie od potrzeb uczniów, dyrektorzy mogą podpowiedzieć rodzicom role, jakie mogą pełnić (adaptacja na podstawie Minke, 2017³⁰):

1. **Scenarzysta.** Upewnij się, że twoje dziecko ma ciche i dobrze oświetlone miejsce do odrabiania zadań domowych. Sprawdź, czy potrzebne materiały (np. papier, ołówki, słownik) są dostępne.
2. **Motywator.** Odrabianie zadań domowych to świetna okazja, aby powiedzieć dziecku, jak ważna jest szkoła. Podchodź pozytywnie do zadań domowych. Postawa, jaką wyrażasz w stosunku do pracy domowej, będzie postawą, jaką nabędzie twoje dziecko.

Te dwie pierwsze role są szczególnie ważne w klasach młodszych szkoły podstawowej.

³⁰ Minke, T. A. (2017). Types of homework and their effect on student achievement. *Culminating Projects in Teacher Development* 24. https://repository.stcloudstate.edu/ed_etds/24

3. **Wzór do naśladowania.** Jest to szczególnie ważne dla uczniów szkół podstawowych. Kiedy twoje dziecko odrabia lekcje, najlepiej unikać np. oglądania telewizji. Jeśli twoje dziecko czyta, ty też czytaj. Jeśli twoje dziecko zajmuje się matematyką, możesz podsumować wydatki lub planować zakupy. Pomoże to dziecku dostrzec, że umiejętności, które ćwiczy, są powiązane z tym, co robisz jako dorosły.
4. **Opiekun.** Obserwuj swoje dziecko pod kątem oznak niepowodzeń i frustracji. Jeśli twoje dziecko prosi o pomoc, udzielaj wskazówek, a nie odpowiedzi. Jeśli pojawi się frustracja, zasugeruj krótką przerwę.
5. **Mentor.** Gdy nauczyciel poprosi cię o odegranie jakiejś roli w pracy domowej, zrób to. Jeśli praca domowa ma być wykonana samodzielnie, nie ingeruj w jej wykonanie. Praca domowa to świetny sposób dla dzieci na rozwijanie niezależnych umiejętności uczenia się przez całe życie. Udzielaj wskazówek, gdzie znaleźć odpowiedź lub jak się zorganizować.

Warto podkreślić, że uczniowie w wieku 11–15 lat powinni być w stanie samodzielnie wykonywać zadania domowe. Efektywna pomoc ze strony rodziców nie polega na wspólnym rozwiązywaniu zadań domowych z dzieckiem, lecz na zapewnieniu mu odpowiednich środków, materiałów i narzędzi do nauki, oraz na zachęcaniu do samodzielnego wysiłku i zaangażowania w proces edukacji³¹.

5.2. Jak dyrekcja może pomagać rodzicom/opiekunom uczniów we wspieraniu dzieci w samodzielnym uczeniu się?

Regularne spotkania dyrekcji z rodzicami mogą pomóc w osiągnięciu tego celu. Spotkania te mogą być organizowane np. w połączeniu z zebraniem klasowym. W przypadku większych szkół lub dużej frekwencji rodziców warto rozważyć różne formy, takie jak:

- organizowanie spotkań według poziomów klas z różnymi członkami zespołu zarządzającego szkołą,
- włączenie części warsztatowej do programu zebrania z wychowawcą,
- ograniczenie liczby uczestników spotkania z dyrektorem/dyrektorką do

³¹ Dolata, R., Grygiel, P., Jankowska, D. M., Jarnutowska, E., Jasińska-Maciążek, A., Karwowski, M., Modzelewski, M. i Pisarek, J. (2015). *Szkolne pytania. Wyniki badań nad efektywnością nauczania w klasach IV–VI*. Instytut Badań Edukacyjnych.

przedstawiceli rady rodziców, z zapewnieniem odpowiednich materiałów i wniosków do przekazania szerszej grupie rodziców.

Na kolejnych stronach przedstawiono przykład rocznego cyklu spotkań szkolnych z rodzicami i opiekunami uczniów i uczennic szkół ponadpodstawowych (ewentualnie także klas VII–VIII szkoły podstawowej).

Ten cykl ma na celu budowanie wspólnego podejścia szkoły i domu do wartości samodzielnego uczenia się. Rodzice i opiekunowie są traktowani jako partnerzy, a nie bierni obserwatorzy. Zanim szkoła przedstawi swoje potrzeby i oczekiwania, jej przedstawiciele omawiają planowane działania i proszą o informację zwrotną.

SCENARIUSZ 1. SPOTKANIA Z RODZICAMI

Temat:

Wspólnie pracujemy nad samodzielnością w uczeniu się uczennic i uczniów

Cel:

Refleksja nad znaczeniem samodzielności uczenia się dla rozwoju psychicznego młodych osób

Czas trwania: 30 minut

Termin:

Początek roku szkolnego

Przebieg:

1. Wprowadzenie przez osobę prowadzącą

Osoba prowadząca rozpoczyna spotkanie, przedstawiając jego cel i dziękując rodzicom za przybycie. Wyjaśnia, że jednym z priorytetów szkoły w bieżącym roku szkolnym jest wspieranie samodzielności uczniów w procesie uczenia się. Następnie przedstawia plan działań szkoły w tym zakresie, który obejmuje diagnozę (ankiety), warsztaty dla nauczycieli oraz monitorowanie procesu przez obserwacje dyrektorskie. Podkreśla kluczową rolę wsparcia rodziców i opiekunów w powodzeniu całego przedsięwzięcia (5 minut).

2. Prezentacja na temat samodzielności w uczeniu się

Osoba prowadząca krótko omawia korzyści oraz wyzwania związane z samodzielnym uczeniem się:

• **Korzyści:**

- rozwój umiejętności krytycznego myślenia,
- zwiększenie motywacji wewnętrznej do nauki,
- lepsze przygotowanie do studiów wyższych i przyszłej kariery zawodowej,
- wzrost pewności siebie i poczucia własnej wartości,
- umiejętność zarządzania czasem i organizacji pracy,
- rozwijanie kreatywności i innowacyjności.

- **Wyzwania:**

- trudności z wytrwałością, samomotywacją i skłonność do prokrastynacji,
- problemy z efektywnym zarządzaniem czasem,
- brak umiejętności planowania długoterminowego,
- rozproszenia związane z technologią i mediami społecznościowymi,
- stres i presja związane z większą odpowiedzialnością za własną naukę,
- trudności z radzeniem sobie z niepowodzeniami.

Osoba prowadząca podkreśla, że uczniowie potrzebują wsparcia dorosłych, aby stawić czoła tym wyzwaniom. Wskazuje, że o ile narzędzia do zarządzania czasem i planowania można łatwo wdrożyć, to budowanie samodyscypliny i odporności psychicznej jest procesem wymagającym czasu i wytrwałości (10 minut).

3. Dyskusja

Osoba prowadząca zaprasza rodziców i opiekunów do dzielenia się swoimi obserwacjami oraz doświadczeniami. Aby ułatwić otwartą dyskusję, proponuje rozpoczęcie rozmowy w parach lub trójkach, co pozwoli na przełamanie ewentualnych barier i onieśmienia. Następnie wybrane osoby dzielą się wnioskami na forum (10 minut).

4. Zakończenie i zapowiedź kolejnych spotkań

Osoba prowadząca dziękuje uczestnikom za udział w spotkaniu oraz zapowiada tematy i terminy kolejnych spotkań. Następnie prosi rodziców i opiekunów o zapisanie na przygotowanych karteczkach odpowiedzi na jedno z dwóch pytań:

- O co warto zapytać uczniów/uczennice w ankiecie na temat samodzielności w uczeniu się?
- Co możemy zmienić w szkole, aby lepiej wspierać samodzielność uczenia się?

Przed wyjściem uczestnicy przyklejają swoje karteczki w wyznaczonym miejscu (5 minut).

SCENARIUSZ 2. SPOTKANIA Z RODZICAMI

Temat:

Samodzielność w uczeniu się – w jakim miejscu jesteśmy jako społeczność szkolna?

Cel:

Przedstawienie rodzicom/opiekunom wyników ankiet wśród uczniów i nauczycieli na temat samodzielności w uczeniu się uczniów.

Czas trwania: 45 minut

Termin:

Początek drugiego semestru

Przebieg:

1. Wprowadzenie przez osobę prowadzącą

Osoba prowadząca (dyrektorka lub dyrektor, nauczycielka lub nauczyciel) rozpoczyna spotkanie, przedstawiając jego cel i dziękując rodzicom oraz opiekunom za przybycie. Krótko przypomina treść wrześniowych warsztatów, w których poruszano temat samodzielności uczniów w uczeniu się oraz zaangażowania rodziców w ten proces. Zwraca uwagę na cele, które były wtedy wyznaczone, oraz na znaczenie współpracy szkoły z domem w budowaniu umiejętności samodzielnej nauki (5 minut).

2. Prezentacja wyników ankiet przeprowadzonych wśród uczniów i nauczycieli

Osoba prowadząca przedstawia wyniki ankiet, które były przeprowadzone w listopadzie wśród uczniów i nauczycieli. W prezentacji znajdują się następujące elementy:

- Omówienie zawartości kwestionariusza: wyjaśnienie, jakie pytania znalazły się w ankiecie oraz uzasadnienie ich wyboru. Jeśli rodzice mieli wpływ na kształt pytań w ankiecie, osoba prowadząca może nawiązać do ich sugestii z poprzednich spotkań.

- Wskazanie mocnych stron pracy szkoły: analiza wyników, które pokazują, co uczniowie postrzegają jako mocne strony szkoły w kontekście samodzielności w uczeniu się.
- Porównanie postrzegania samodzielności uczniów: zestawienie odpowiedzi udzielonych przez uczniów z wynikami nauczycieli, co pozwoli na zrozumienie, jakie są różnice i podobieństwa w postrzeganiu poziomu samodzielności uczniów przez obie grupy.
- Pomysły na wprowadzenie zmian: prezentacja najczęściej powtarzających się pomysłów z ankiet, które szkoła zamierza wdrożyć w celu zwiększenia samodzielności uczniów w nauce. Osoba prowadząca powinna ograniczyć się do 3 kluczowych działań, przedstawiając je na dużym arkuszu papieru, aby rodzice mogli łatwiej zapoznać się z harmonogramem ich wdrożenia.
- Informacja zwrotna dla rodziców/opiekunów: podkreślenie, w jaki sposób rodzice i opiekunowie mogą wspierać samodzielność dzieci w domu, opierając się na wytycznych i wnioskach z badań (20 minut).

3. Dyskusja i zadawanie pytań

Osoba prowadząca zaprasza uczestników do zadawania pytań oraz wyjaśniania wszelkich wątpliwości związanych z prezentowanymi wynikami ankiet. To czas na wspólną refleksję nad wnioskami oraz szansa na lepsze zrozumienie sposobów wspierania uczniów w samodzielnej nauce (10 minut).

4. Zakończenie spotkania i prośba o komentarze

Osoba prowadząca dziękuje za udział w spotkaniu oraz przypomina o nadchodzących warsztatach planowanych na kwiecień, które zakończą cykl działań wspierających samodzielność uczniów. Następnie prosi uczestników, aby na przygotowanych karteczkach samoprzylepnych napisali komentarz dotyczący planu wdrożenia zmian: „O co warto zadbać, aby zwiększyć szanse powodzenia?”. Każda osoba przykleja swoją karteczkę na plakacie obok działania, do którego odnosi się komentarz (10 minut).

ANKIETA DLA UCZNIÓW I UCZENNIC

1. Jak oceniasz swoją umiejętność samodzielnego uczenia się? Zaznacz liczbę na skali, w której 1 oznacza bardzo źle, a 5 - bardzo dobrze.

1 - 2 - 3 - 4 - 5

2. Na ile czujesz, że masz wpływ na to, czego i jak się uczysz w szkole? Zaznacz liczbę na skali, w której 1 oznacza bardzo źle, a 5 - bardzo dobrze.

1 - 2 - 3 - 4 - 5

3. Co możemy zrobić, aby zwiększyć ten wpływ?

.....
.....
.....

4. Przypomnij sobie dwie lekcje z tego roku, które Cię najbardziej zainteresowały/ pobudziły do refleksji (myślenia). Wybierz i opisz w tabeli 2 takie lekcje.

Przedmiot	Temat	Co działo się na tej lekcji? Jakie zadania się na niej pojawiły?	Co pomagało Ci się uczyć na tej lekcji?

5. Liczba prac domowych w szkole jest (podkreśl właściwą odpowiedź):

- za duża
- wystarczająca
- za mała

6. W jaki sposób najczęściej odrabiasz prace domowe? Możesz podkreślić kilka odpowiedzi.

- samodzielnie rozwiązuję zadania
- rozwiązuję zadania z korepetytorem
- biorę rozwiązania zadań z internetu
- nie odrabiam, przepisuję od innych
- nie odrabiam, przychodzę na lekcje bez pracy domowej

7. Jak możemy wspierać Twoją samodzielność w uczeniu się w szkole?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ANKIETA DLA NAUCZYCIELI I NAUCZYCIELEK

1. W jakich sytuacjach na swoich lekcjach dajesz uczniom i uczennicom możliwość wyboru dotyczącą ich procesu uczenia się (zadania, tematy do opracowania, metody/formy pracy, terminy, sposób oceniania itp.)?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Jak oceniasz ogólny poziom samodzielności uczniów w Twojej klasie/grupie?

1 - **2** - **3** - **4** - **5**

3. Co możemy wspólnie zrobić, aby podnieść ten poziom o jeden / aby uczyć efektywniej?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Jakie widzisz główne przeszkody w rozwijaniu samodzielności uczniów?

.....

.....

.....

.....

.....

SCENARIUSZ 3. SPOTKANIA Z RODZICAMI

Temat:

Jak możemy wspierać nasze dzieci?

Cel:

Refleksja nad rolą rodziców/opiekunów we wspieraniu samodzielności i sprawczości uczennic i uczniów.

Czas trwania: 45 minut

Termin:

koniec kwietnia

Przebieg:

1. Wprowadzenie

Osoba prowadząca rozpoczyna spotkanie, zaznaczając, że dobiega końca rok szkolny, który upłynął pod hasłem samodzielności i sprawczości uczniów. Informuje, że proces budowania tych kompetencji będzie kontynuowany w przyszłości. Przypomina treści wynikające z ankiet przeprowadzonych w listopadzie (patrz: scenariusz 2) i podsumowuje zmiany wdrożone przez nauczycieli w ciągu ostatnich 10 miesięcy. Docenia także zaangażowanie rady pedagogicznej (5 minut).

2. Podkreślenie roli rodziców i opiekunów

Osoba prowadząca podkreśla, jak istotna jest rola rodziców i opiekunów w procesie wspierania uczniów. Zwraca uwagę na potrzebę akceptacji uczniów przez dorosłych oraz zaprasza uczestników do udziału w aktywności typu *world café*.

Wyjaśnienie metody:

Metoda *world café* polega na tworzeniu otwartych, swobodnych dyskusji wokół określonych tematów w małych grupach. Uczestnicy zmieniają grupy, a każdy temat dyskusji ma swojego opiekuna (facylitatora), który moderuje rozmowę i notuje kluczowe pomysły. *World café* sprzyja twórczej wymianie myśli i generowaniu nowych pomysłów, a także angażuje wszystkich uczestników.

Zasady pracy podczas *world café*:

- Przedstawienie sposobu pracy i tematów.
- Uczestnicy łączą się w grupy w zależności od wybranego tematu.

- Każdy temat ma swojego moderatora, który zapisuje pomysły zespołu i moderuje rozmowę (najlepiej, aby był to wcześniej poproszony przedstawiciel rodziców, co zapewni swobodniejszą atmosferę dyskusji).

3. Przykładowe tematy do dyskusji:

- Jak możemy wspólnie uczyć się nowych rzeczy jako rodzina?
- Jak wspierać młodzież w rozwiązywaniu problemów, nie przejmując przy tym ich odpowiedzialności?
- Jak świętować postępy i wysiłek ucznia, niezależnie od ich skali?
- Jak modelować samodzielność, sprawczość i konsekwencję w działaniu poprzez przykład rodziców?
- Jak stworzyć w rodzinie bezpieczną przestrzeń do otwartej komunikacji o porażkach i emocjach z nimi związanych?
- Po zakończeniu dyskusji każda grupa przedstawia na forum jeden pomysł, który uznała za najbardziej wartościowy (30 minut).

4. Omówienie pracy domowej i roli rodziców w wspieraniu uczniów

Osoba prowadząca informuje, że w bieżącym roku szkolnym nauczyciele skoncentrowali się na roli pracy domowej we wspieraniu samodzielności uczniów. Krótko przedstawia działania realizowane w tym zakresie. Następnie prosi rodziców i opiekunów o wybór jednej z przygotowanych „prac domowych” do wykonania wspólnie z uczniami. Podkreśla, że w końcowych miesiącach roku szkolnego ważne jest, aby wspierać uczniów, ale nie wyręczać ich w procesie nauki, np. przez organizowanie korepetycji czy przejmowanie odpowiedzialności za kontakty z nauczycielami (8 minut).

Przykładowe zadania dla rodziców/opiekunów:

- Pomoc w stworzeniu harmonogramu nauki przedmiotu ważnego z perspektywy ucznia, uwzględniając pozostałe aktywności szkolne i pozaszkolne.
- Pomoc w wyznaczeniu realistycznych celów edukacyjnych.
- Wspólne opracowanie rutyn wspierających naukę.

Osoba prowadząca dziękuje za uczestnictwo w spotkaniu i kończy je podsumowaniem (2 minuty).

Zakończenie

Wspieranie samodzielnego uczenia się uczniów to nie tylko wyzwanie, ale przede wszystkim ogromna szansa zarówno dla uczniów i uczennic, jak i dla całej społeczności szkolnej.

Dyrektor/dyrektorka pełni wiele kluczowych funkcji w szkole. Jego/jej zadania dotyczą między innymi: zarządzania szkołą jako budynkiem, kierowania pracownikami, opieką nad uczniami, realizacją prawa oświatowego wreszcie jakością nauczania i zapewniania w tym zakresie wsparcia nauczycielom.

Wprowadzenie strategii i odpowiedzi zawartych w tej publikacji pomoże dyrekcjom szkół znacząco przyczynić się do podniesienia jakości edukacji w naszych szkołach.

Każdy uczeń jest inny, potrzebuje innego wsparcia. Ważne jest, by dyrekcje szkół korzystały z wniosków płynących z najnowszych badań edukacyjnych i zachęcały nauczycieli do stosowania skutecznych metod pracy, choćby opisanych w tym vademecum.

Literatura uzupełniająca

Gołębiowska-Szychowska, J., Szychowski, Ł. (2021). *Powiem ci, jak się uczyć. Przewodnik dla ambitnych nauczycieli i rodziców*. Grupa Wydawnicza Harmonia.

Chimicz, D., Prokopiak, A. (2021). *Koncepcja projektowania uniwersalnego w edukacji. Szkoła Specjalna 1*.

Dunolsky, J., (2020). *Jak uczyć uczniów jak się uczyć? Skuteczne strategie uczenia się* <https://kometa.edu.pl/biblioteka-cyfrowa/publikacja,1101,jak-uczyc-uczniow-jak-sie-uczyc-skuteczne-strategie-uczenia-sie> [dostęp: 18.06.2024].

Harmin, M., (2005). *Jak motywować uczniów do nauki*. Civitas.

Hattie, J., (2015). *Widoczne uczenie się dla nauczycieli. Jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się*. Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Marzano, R. J. (2012). *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*. Civitas.

Pacewicz, A. (2021). *Przestrzeń, w której dobrze się uczy. Jak to osiągnąć w szkole?* Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Skóra, M., Lisicki, M. (2021). *Zadania interdyscyplinarne. Konstruowanie i stosowanie*. Centrum Edukacji Obywatelskiej, https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/wp-content/uploads/2020/11/przewodnik_zadania_interdyscyplinarne.pdf [dostęp: 27.07.2024].

Redakcja merytoryczna:

Bernadetta Czerkawska, Tomasz Kasprzak

Autorzy:

Bernadetta Czerkawska, Instytut Badań Edukacyjnych

Tomasz Kasprzak, Instytut Badań Edukacyjnych

Michał Rostworowski, Instytut Badań Edukacyjnych

Małgorzata Borowska-Leszczyszyn, Szkoła Podstawowa w Lubieszewie, Centrum Edukacji Obywatelskiej

Katarzyna Olejnik, Międzynarodowa Szkoła Podstawowa „Paderewski” w Lublinie, Centrum Edukacji Obywatelskiej

Małgorzata Ostrowska, Centrum Edukacji Obywatelskiej

Recenzenci: dr Monika Staszewicz, dr Dominika Walczak

Konsultacje WCAG: Mateusz Ciborowski

Redakcja językowa: Monika Niewielska

Projekt okładki: Anna Nowak, Marcin Kot

Ilustracje: Zuzanna Gułaj, Marcin Kot, Anna Nowak

Skład: Marcin Kot

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

ISBN: 978-83-68313-20-8

© Ministerstwo Edukacji Narodowej

Warszawa 2024

Egzemplarz bezpłatny